

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

№ 46 (2375) Год XLVI

Беласток 18 лістапада 2001 г.

Цана 1,50 зл.

Цуды і дзівы на могілках

Паўліна ШАФРАН

1 лістапад — дзень успамінаў аб тых, якія адышлі ад нас, на той свет. Падрыхтоўка да свята пачынаецца значна раней. Масавае парадкаванне магіл пачалося ўжо ў суботу, 27 кастрычніка. З гэтага дня каля могілак можна было ўжо купіць хрызантэмы і зінчы. Хрызантэмаў сёлета было ўдоваль. У Гайнаўцы на базары цана кветак вагалася ад 2,50 зл. да 25 зл., а ў Бельску-Падляшскім — ад 5 да 20 зл. Увагу пакупнікоў прыцягвалі даражайшыя хрызантэмы. На маё пытанне, чаму людзі купляюць дарагія кветкі, жыхарка Гайнаўкі адказала так: „Што ж сказала б мая сям'я, калі б я паставіла якусь танную кветку. Мармуровы ці гранітны помнік патрабуе адпаведнага афармлення — нядобра на ім выглядала б кветка за 2,50 зл.”. Таксама добра прадаваліся дарагія зінчы.

У гэты час у людзях аббуджаецца штосьці дзіўнае, незразумелае. Нягледзячы на нішто, паводзяць яны сябе так, як ніколі раней гэтага не зрабілі б. Перыйяд Усіх Святых — гэта час шматлікіх краўдзяю. З магіл гінуць кветкі, зінчы, вазоны і іншыя ўпрыгожанні. Забіраюць іх з аднае магілы і кладуць на другую, або прадаюць перад могілкамі.

У Гайнаўцы адна жанчына шукала белых, невялікіх хрызантэмам. Падносила яна данічкі ўверх. Аказалася, што з магілы яе мужа нехта ўжо трэці раз украй трывалы з хрызантэмамі. Жанчына пастанавіла знайсці віноўнага і дзеля таго спод данічак памалявала фарбай. Пасля гадзіны жанчына адшукала злодзея. Была ім 60-гадовая жанчына, добра адзетая, падмаляваная, якая на базары прадавала зінчы і ўпрыгожанні са штучных кветак. Апрача таго мела яна ў продажы 30 данічак хрызантэмам. Не ўдалося мне высветліць, што ўзвес тавар быў крадзены.

Вечарам на бельскіх могілках дайшло да бойкі паміж дзвюма жанчынамі.

— Раніцай прыйшла я разам з дачкой прыбраць магілу бацькоў і цесцяў, — гаворыць Галіна В., — а вечарам, як штогод, разам з мужам выбраліся мы на могілкі яшчэ раз. Было ўжо цёмна як прыйшлі і пабачылі як нехта забірае з магіл нашы кветкі.

Аказалася, што была гэта жанчына, якая быццам памылкова перастаўляла кветкі. Думала, што належашы яны да яе сваякоў. „Відавочна памыліўся мне магілы”, — сказала і чым хутчай уцякла.

Такіх сітуацый было намнога больш. Людзі крадуць з могілак амаль усё. Цікава, што думаюць у такіх хвілінах? Можна зразумець злодзея, які крадзе, каб купіць штосьці з'есці, накарміць

[працяг ↗ 8]

Дырэктар школы ў Ляўкове Валянцін Барташук на прывітанне нашых настаўнікаў прынімае хлеб-соль з рук моладзі і работнікаў Інстытута павышэння кваліфікацыі.

Наведванне беларушчыны

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Каля 260 тысяч жыхароў пражывае ў шматнацыянальным пагранічным тысячагадовым Брэсце. Працуе тут 37 школ, але ў ніводнай з іх не вядзенца навучанне выключна па-беларуску. Затое ёсьць заняткі з беларускага фальклору, а на аднаго настаўніка выпадае адзінаццаць і менш вучняў.

З Брэста і ваколіц вярнулася група настаўнікаў беларускай мовы з Беласточчыны. Візіт гэтых супаў з уводжанай у жыщё поўнай парай адміністрацыі Лукашэнкі праграмай „Беларусы ў свеце”, якая мае даказаць усяму заходняму свету, што беларушчына ў кіраванай ім краіне не гіне. Назалежна ад мэт, кіруючых нашымі гаспадарамі, нашы настаўнікі мелі выдатную нагоду сустрэцца з беларускай мовай, традыцыямі, літаратурай, пазадзялалагічнымі аспектамі сістэмы навучання і выхавання моладзі. Усё дзяячу ю Наталлі Герасімюк, вядомай сваёй працай у Беларускім музеі ў Гайнаўцы. Наша паездка здзейснілася дзяячу ю ейным асабістым кантактам.

У ходзе рэформаў

Агрнізатары курсаў з беларускага боку (работнікі Інстытута павышэння кваліфікацыі) запоўнілі план заняткі нашых настаўнікаў роўна з берагамі (читай: ад світанку да позняе ночы). Педагогі прымаліся ўсюды шчыра і багата. Амаль зараз жа пасля прыезду ў Брэст моладзь у нацыянальным адзенні і працаўнікі ППК прывіталі нас хлебам і соллю. Так было амаль усюды, дзе мы толькі не завіталі. Рэктар Інстытута Мікола Кавалевіч інфармаваў, што яго інстытут абукае ў розных планах і галінах 4-6 тысяч педагогаў за год. Беларускія настаўнікі павышаюць свае

кваліфікацыі аж месяц у год. Такія заняткі спалучаюцца ў брэсцкім інстытуце з рэабілітацыяй у санаторыі тае ўстановы. Для карыстання ёсьць там нават аппараты для электрашокаў!

— Всякий чалавек это особенный мир, — па-руску і неахвотна па-беларуску пераконваў рэктар настаўнікаў з Польшчы. — Мы цяпер у ходзе рэформы школьніцтва. Нашай мэтай — дэнаціфікацыі.

Не здзіўляе затым, што ў брэсцкіх школах адзін настаўнік выпадае на долю адзінаццаці або і меншай колькасці вучняў, а шмат практычных, творчых рукадзельных заняткі пад вокам аднаго настаўніка выконвае ледзь не пару школьнікаў.

Ужо ў першы дзень нашай пабывкі ў Брэсце мы пераканаліся, што няма тут ні аднае чиста беларускай школы. Ёсьць толькі ўрокі беларускай мовы. Падобна — у так званай „польскай школе”.

— У нас дзве дзяржаўныя мовы: русская і беларуская, — прыпаміналі групі з Беласточчыны на кожным кроку.

Універсітэцкія будні

У Брэсцкім універсітэце імя А. Пушкіна, ператвораным з Педагагічнага інстытута, найбольш часу заняла нашым настаўнікамі сустрэча з працаўнікамі Кафедры беларускай методыкі і мовазнайства ды грамадска-асветніцкага цэнтра імя Уладзіміра Калесніка. У гэтай навучальнай установе займаецца на дзве змены 1 200 студэнтаў. У адрозненні ад Гродзенскага універсітэта, па экзамінчных і побытавых прычынах, не вучачца тут студэнты-беларусы з Польшчы. Затое брэсцкія студэнты давучваюцца за мяжой, між іншым у Седльцах.

[працяг ↗ 5]

Зноў пра пушчу

☞ 3

Радныя адмоўна ацанілі праект міністара Ткаччuka і выказаўся за наданне Белавежскай пушчы асобнага юрыдычнага статусу, зацверджанага Сеймам. Для распрацоўкі такога закона праекта стараста прапанаваў стварыць рабочую группу з удзелам прадстаўнікоў суполкі „Коў”, якая на Гайнаўчыне займаецца рэалізацыяй экалагічнай дапамогі з Даніі.

Кавалерская вёска

☞ 3

Большасць жыхароў Кнышэвіч, як самі гавораць, „васемнаццацігодкі” — без васемнаццаці сто. Жыве тут каля дзесяцці кавалераў — трэць усяго насельніцтва. Ёсьць многа пустых хат, з якіх населнікі павыязджалі найчасцей у Саколку, Беласток і Супрасль. Прайдзівых гаспадароў, якія толькі з гаспадаркі жывуць, толькі чатырох.

Прэзідэнт усіх белых русаў

☞ 4

Нацыянальна свядомыя грамадзяне — беларусы — з'яўляюцца меншасцю ў сваёй краіне. Большасць вельмі цяжка акрэсліць. Яны не расіяне, найчасцей называюць сябе беларусамі, але найбольш адпаведным да стану іх свядомасці было б званне „белыя русы”. Гэта людзі рускай цывілізацыі, якія не паспелі яшчэ прысвоіць элементу нацыянальнай культуры.

Чаму філалогія?

☞ 5

І чаму менавіта ў Польшчу? Простая, вясковая дзяячыня з беларускага Палесся ездзе на „край свету”, каб пераадолець той бар'ер навукі, робячы сабе лішні клопат, як быццам бы дома нельга вучыцца? Дзіўна!

Нашы поспехі ў экуменізме

☞ 9

Калі настаяцелем прыхода на Волі ў Варшаве быў прататээр д-р Аляксей Знакско, была адслужана літургія ў перакладзе Міхалеўскага на польскую мову, а святыя іншых веравызнанняў стаялі перад іканастасам: адзін чытаў „Апостала”, другі Евангелле, а трэці сказаў прамову. Чутка пра гэта абліяцела сталіцу.

Усё можна здарыцца ў жыцці

☞ 10

Ад нашага маёнтка да Кёнігсберга было 18 кіламетраў. Баўэр, едучы машынай у горад, забіраў аднаго з нас да помачы пры пакупках. Цікава было пажаць у горад, пабачыць новае, аднак пан не дазваляў на нішто. Чакаць трэба было каля самахода або разам з ім ісці за пакупкамі ў магазін.

Беларусь — беларусы

Пагранпераход у Кузніцы будзе закрыты да канца 2002 года

Польскі бок прапануе, каб у час спынення большым на год дзейнасці Кантрольна-прапускнога пункта ў Кузніцы-Беластроцкай, міжнародны рух магчымы быў і на меншых пагранічных пераходах, між іншым, у Полаўцах.

— Польска-беларуская падкамісія па справах пагранпераходаў і інфраструктуры на пасяджэнні ў Бругах пацвердзіла, што 21 лістапада гранічны рух на пераходзе Кузніца-Беластроцкая — Бругі будзе спынены да канца 2002 года па прычыне разбудовы перахода, — паведаміла Ева Стаковіч, дырэктар Аддзела пагранічных пераходаў Ваяводской управы ў Беластроку.

Спасылаючыся на рашэнні падкамісіі, сказала яна, што польскі бок зробіць ўсё, каб датэрмінова закончыць работы, толькі невядома, ці будзе гэта магчыма.

— У адпаведнасці з міжнародным законам аб пагранпераходах польскі бок прапанаваў, каб на існуючых на мяжы з Беларуссю пераходах дапусціць іншы рух, чым той, якія там цяпер адбываюцца. У Падляшкім ваяводстве датычыла б гэта двухбаковага перахода ў Полаўцах, на якія накіраваны быў міжнародны асабовы рух, — сказа-

ла Ева Стаковіч. — Беларускі бок прыняў гэты факт да ведама, але не сказаў ні „не”, ні „так”.

Апошня дамоўленасці, якія датычылі, між іншым, гадзіны закрыцця перахода, будуть вырашаны 15 лістапада. Тады таксама пачненца інфармацыйная акцыя, адрасаваная падарожным, якія да гэтуль карысталіся пагранпераходам у Кузніцы.

Разбудова гэтага перахода пачалася ў мінульым годзе. Гэта самая вялікая гранічная інвестицыя ў краіне. У 2000 годзе пераход закрыты быў трох месяцаў і за гэты час праведзена было нівеліраванне тэрыторыі. Падарожныя карысталіся тады перш за ўсё суседнім пераходам у Баброўніках, якія і гэтым разам мае пераняць большую частку руху.

Завяршэнне прац у Кузніцы-Беластроцкай прадугледжваецца на 2003-2004 год. Разбудова каштаваць будзе каля 250 млн. зл. Значная частка грошай будзе паходзіць з дапаможных праграм Еўрапейскага Саюза. Пасля заканчэння прац пераход будзе адпавядаць усім еўрапейским стандартам і стане самым вялікім на польскай усходней мяжы.

Паводле ПАП

Палякі настойваюць на закрыцці

Польскі бок па-ранейшаму настойвае на закрыцці пункта пропуску Кузніца-Беластроцкая — Бругі з 21 лістапада 2001 года ў связі з пераабсталяваннем камунікацыйных шляхоў. Гэта пацвердзіў 9 лістапада на сустрэчы з журналістамі начальнік консульскага ўпраўлення МЗС Віктар Гейсік.

Прадстаўнікі абодвух краін абмеркавалі днімі гэту проблему ў Гродне. Аднак, паводле слоў Віктара Гейсіка,

узаемаразуменне так і не было знайдзена.

Дзеянні польскага боку, на думку кіраўніка консульскага ўпраўлення МЗС, ушчамляюць інтэрэсы Беларусі: цэлы год рух праз граніцу на гэтым напрамку будзе практична цалкам паралізаваны. I, перш за ўсё, гэта адаб'еца на беларускіх грузаперавозчыках.

Марта АСТРЭЙКА
БЕЛТА, 9.11.2001 г.

У Курапатах затрыманы 15 чалавек

9 лістапада да 12 гадзін у Курапатах былі затрыманы 15 чалавек, якія спрабавалі прадухіліць будаўнічыя працы па рэканструкцыі Мінскай кальцавой аўтадарогі ў раёне ўрочышча.

Вядомы праваабаронца і адвакат, прэзідэнт грамадскага аўяднання „Цэнтр па правах чалавека” Вера Страмкоўская паведаміла, што з 10 гадзін да ўрочышча пачалі прыбываць самазвалы з пяском і выгружаць яго па абодва бакі абочыны. Міліцыя і супрацоўнікі АМАПа сталі шчыльнымі шэрагамі ўздоўж дарожнага палатна, каб не дапусціць да яго валанцёраў, якія нясуць на тэрыторыі мемарыяла паўтара-месячную вахту. „Да лагера добраах-

вотнікаў не прапускалі нікога, акрамя журналістаў. Надзея Дзямідовіч, якая правляла ў лагерах ГУЛАГа 12 гадоў, на каленях прасіла міліцыянера прайсці на тэрыторыю ўрочышча”, — паведаміла Страмкоўская. Паводле яе слоў, група маладых людзей, узяўшыся за рукі, стала каля дарогі, каб абараніць крыжы. Па загадзе супрацоўніка РУУС Мінскага раёна маёра Ігара Зяневіча супрацоўнікі АМАПа сталі выцясняць вальніцёраў да дарогі, а самазвалы — сипаць пясок прама на людзей. Прchyм, адказваючы на пытанне адваката, Зяневіч сказаў, што гэтыя дзейнні правоўдзяца на падставе распаряджэння прэзідэнта краіны ад 7 жніўня 2001 года.

Марскія ваўкі з... Гайнаўкі

Каміны фабрыкі сухой перагонкі драўніны і дыскавая піла — сімвалы Гайнаўкі пары развітага сацыялізму — адъюлі свой век. Сёння горад робіць стаўку на экалогію, чистае паветра, турызм. Знакам часу можна лічыць бронзавага зубра ў гарадскім скверы. Але неўзабаве можа паявицца яшчэ адзін, незвычайні ў гэтым месцы сімвал — карабель.

— Ці ў горадзе стане на пастаменце лодка, не ведаю, — задумоўваецца Алеся Палескі, паўнамоцны па справах адкрыцця Акадэміі марскога выхавання і выратавання ў Гайнаўцы, — але якар перад нашай школай будзе.

Акадэмія пачне адміністрацыйную дзейнасць са снежня гэтага года, а на вучыць студентаў — ад лютага будучага. Напачатак будзе карыстацца памяшканнямі Комплексу школ з дадатковым навучаннем беларускай мовы.

— Прапанова, прызнаюся, нас здзвівіла, — кажа Уладзімір Пятроўчук, стараста Гайнаўскага павета, — але лічым, што дапаможа яна жыхарам нашага рэгіёна набыць новыя кваліфікацыі, а tym самым, атракцыйныя месцы працы. Ініцыятыву трэба падтрымаць, а прынамсі не перашкоджаць у яе ажыццяўленні.

— Мора корміць і ўзбагачае, — гаворыць выконваючы абавязкі рэктара Кыштафа Раманьчык. — Доказам на гэта можа быць маёс дасведчанне. Я закончыў Акадэмію фізычнага выхавання і дванаццаць гадоў працаў настаўнікам. Але калі хацеў пабудаваць дом, падаўся на мора. Дзякуючы плаванню магу цяпер забяспечыць годнае жыццё сям'і.

Гэтае самае прапануе Кыштаф Раманьчык жыхарам Гайнаўчыны. Зарабіць гроши ў далёкіх краях ды інвеставаць іх у роднай ваколіцы. Школа можа радыкальна памяніць мясцовую сітуацыю.

— Аб гэтым сведчыць хаця б прыклад Пултуска, — даказвае Алеся Палескі. — У тым дваццатысячным мазавецкім гарадку было сорак працэнтаў беспрацоўных. Пяць гадоў таму адчынілі там Вышэйшую гуманітарную школу, у якой сёння вучыцца семнаццаць тысяч студентаў. На месца бяды прыйшоў дастатак.

Ініцыятары школы не сумняваюцца, што будзе так і ў Гайнаўцы. Не бянетэжыць іх тое, што да мора ад нас пайтысячі кіламетраў. Кажуць, што частку практычных заняткаў можна пра-

водзіць на Семяноўскім вадасховішчы, спрычыняючыся тым самым да ажыўлення гэтага басейна. Таксама мясцовых інтелектуальных сілаў хопіц дзеля навучання моладзі. Праўда, у Гайнаўцы пераважаюць спецыялісты па навучанні столяраў і слесараў, а не марскіх ваўкі, але апошніх можна імпартаваць. Галоўнае, што выпускнікі школы будуть мець гарантаваную працу.

— Паводле прыгнозаў Міжнароднай марской арганізацыі на свеце ў марплаванні бракуе дзесяць тысяч добра адукаваных афіцэраў, — гаворыць Кыштаф Раманьчык, — а ў бліжэйшых 10-20 гадах гэтая лічба можа вырасці да сарака тысяч. Калі мы ўпусцімі свой шанец, гэтае месца зоймуць іншыя нацыі: расейцы, кітайцы ці хакія б філіпінцы.

Школа рушыць, калі набярэ 100 ахвотных, але найлепш было бы 300, а ў будучыні — па 500 студэнтаў на курсе. Спачатку будуть яны вучыцца ў завочнай сістэме, але паступова плануецца пераход на дзённы коледж для абітурыентаў сярэдніх школ. А з цягам часу, у паразуменні з Акадэміяй марскога выратавання і выхавання ў Кальбудах, створыць нармальную вышэйшую школу з правам выдавання ліцэнзій.

* * *

Тое, што ў Кальбудах няма такай акадэміі, арганізаторы школы не лічаць сур'ёзнай перашкодай на дарозе да сваёй мэты. Няма пакуль. Тамтэйшая школа на этапе арганізацыі, як і гайнаўская. На перашкодзе ў рэалізацыі стварэння з Гайнаўчыны рэзервуару марскіх ратаўнікоў могуць затое стаць семяноўскія сінія водарасці, з-за якіх спускаюць ваду з возера. Дзе ж тады будуть вучыцца плаваць маракі, калі Нарвай сплыве ўся вада? Але, з другога боку, нашто мараку ўмесьці плаваць? У яго ж ёсць лодка.

Што б не казаць пра ідэю, што б не думаць пра шанцы яе ажыццяўлення, трэба признаць, што цёмнасція мундзіры матросаў будуць добра презентавацца на фоне Белавежскай пушчы. Но зялёныя ліснікі зліваюцца з фонам.

Мікола ВАЎРАНЮК

PS. Бяльшчане, замест абкусвачаў ад зайдзрасці пазногці, павінны ўжо думачь пра Вышэйшую школу горнага выратавання і выхавання. Адэпты могуць практыкавацца на Лысай горцы або коміне гарадской кацельні.

чале з каардынатарам „Хартыі '97” Дзмітрыем Бандарэнкам. Узяўшыся за рукі, яны спрабавалі перагарадзіць аўтамагістраль. Супраць іх былі кінуты супрацоўнікі АМАПа. Яны жорстка збівалі юнакоў, трох затрымалі, а астатніх адцягнілі да абочыны дарагі. Прыкладна ў 15.30 у судзе Савецкага раёна Мінска распачаўся разгляд спраў затрыманых.

Тым часам людзі нясуць у лагер працу харчавання і ваду, упрыгожваючы крыжы каліровымі стужкамі і жывымі кветкамі, спявашы песні беларускага нацыянальнага адраджэння. У лагер прыбываюць прадстаўнікі дэмакратичных партый і грамадскіх аўяднанняў з розных рэгіёнаў краіны.

Марат ГАРАВЫ

БелаПАН, 9.11.2001 г.

У Кнышэвічах непадалёк ад сябе бытуюць старэнкія вясковыя хаціны...

... і маладзёны са сталічнай фанабэрый.

Кавалерская вёска

У Кнышэвічах, як пайнфармавала мяне салэцкае сужонства Крыстына і Яўгений Ярошэвічы, пражывае каля сямідзесяці душ. У іх ліку пяцёра дзяцей. Тройка дзяцей вучыца ў падстаўоўцы ў Бабіках, а двое ў гімназіі ў Шудзялаве. Дашкольнікаў у вёсцы няма; наймалодшае дзіця мае дзесяць гадоў. Школа ў Кнышэвічах закрыта ўжо нейкія пятнаццаць гадоў таму. Не ўсе вучні змяшчаліся ў ёй: тут вучылі-

ся толькі старшакласнікі, а малодшыя вучыліся па прыватных кватэрах. Большасць жыхароў вёскі, як самі гавораць, „васемнаццацігодкі” — без васемнаццаці сто. Жыве тут каля дваццаці кавалераў — трэць усяго насельніцтва. Ёсць многа пустых хат, з якіх насельнікі павыязджалі найчасцей у Саколку, Беласток і Супрасль.

Праўдзівых гаспадароў, якія толькі з гаспадаркі жывуць, толькі чатырох.

Жывуць яны галоўным чынам з малака. Дваіх, у іх ліку і солтыс, маюць уласныя рэзервуары малака; у суседніх, меншых, Шчасновічах такіх гаспадароў чатырох, а ў Сухінічах таксама дваіх. У кнышэвіцкім пункце скупкі малака ёсць і агульны халадзільнік, у які малако возяць яшчэ вясмыярых пастаўшчыкоў з Кнышэвіч і крыху больш са Слоем. Малако забірае цыстэрна два разы ў дзень — пасля ўдоў.

Па-за гаспадаркай працуе дваіх мясцовых жыхароў. Тутэйшыя сяляне маюць каля дваццаці трактароў, найчасцей гэта „трэццаткі” і „Влади-

мирцы”; большых трактароў няма. Двоє гаспадароў трymае коней, але не для працы яны, толькі для разводу. Курэй людзі трymаюць толькі для сваіх патрэб.

Калісь была ў Кнышэвічах гэссаўская крама; цяпер яе няма. Тройчы крамы адчынялі прыватныя праадаўцы, але не ўтрымаліся. Цяпер праз вёску ездзіць многа аб'язных крамаў — найбольш з Саколкі і Кузніцы. А амаль усе справы трэба афармляць у гмінным Шудзялаве.

Аляксандр Вярбыцкі
Фота аўтара

Датацыі для турыстычных праектаў

Ужо з кастрычніка г.г. пачала дзейнічаць Програма датацыі для лакальных ініцыятыў, якую рэалізуюць Павятовае стараство ў Гайнаўцы ў супрацоўніцтве з Бюро праекта „DANCEE Белавежская пушча”. Програма прадбачвае фінансавую дапамогу новым малым і сярэднім камерцыйным пачынанням, якія паўплываюць на развіццё рэгіёна Белавежской пушчы. Практычна для камерцыйных пачынанняў на тэрыторыі Гайнаўскага павета можна будзе атрымаць датацыю памерам да дваццаці пяці тысяч золотых, пры ўмове, што прадпрымальнік столькі ж грошай выдаткуе на сваю ініцыятыву з уласнага бюджету. Фінансавая дапамога будзе даступна людзям, працісаным у Гайнаўскім павеце і грамадскім арганізацыям, зарэгістраваным на Гайнаўшчыне.

— У першую чаргу будзем фінансаваць турыстычныя праекты, якія дапамагуць папулярызаваць прыродазнаўчыя, культурныя і гістарычныя козыры рэгіёна Белавежской пушчы. Можа гэта, напрыклад, быць будова скансена, рамонт старой хаты, калі гаспадар захоча прэзентаваць у ёй памяткі мясцовай культуры або гісторыі, будова прыродазнаўчай да-

рогі ў лесе, але, таксама і будова ўласнай ачышчальні сцёкаў. Будзем разглядаць прапановы вытворчых групп і ініцыятывы па развіцці супрацоўніцтва паміж арганізацыямі паабапал польска-беларускай мяды, — заяўві Мар'юш Гарустовіч, працоўнік Бюро праограмы датацыі для лакальных ініцыятыў. — Зараз многія цікавяцца крытэрыямі размеркавання сродкаў, дапытваюцца, якія прапановы маюць шанц атрымаць дапамогу і якія для гэтага неабходны дакументы.

Арганізаторы праограмы ў кожнай гміне Гайнаўскага павета праводзяць інфармацыйны спатканні. З лістапада можна падаваць заявы ў Бюро праограмы датацыі для лакальных ініцыятыў (Гайнаўка, вул. Парковая 3, тэл. 682 51 99). Там можна таксама атрымаць дэталёвую інфармацыю.

Выкананне Програма „DANCEE Белавежская пушча” распачалося два гады таму. У выніку фінансавую падтрымку памерам да восьмі тысяч зл. атрымалі шматлікі інвестыцыі на Гайнаўшчыне. Многія сродкі выдаткоўваліся на мадэрнізацыю або рамонт агратурыстычных кватэр.

(ам-3)

Зноў пра пушчу

У час XXX сесіі Рады Гайнаўскага павета, якая адбылася 26 кастрычніка, радныя вярнуліся да аховы Белавежской пушчы. Стараста Уладзімір Пятрочук прыгадаў радным праект распараджэння Рады Міністраў у справе пашырэння ахоўнай паласы на ўсю пушчу, падрыхтаваны перед выбарамі міністром Антоніем Такарчуком. Пралаект крытычна ацанілі ў час кансультацыйных размоў прадстаўнікі мясцовых самаўрадаў, Дзяржаўных лясоў, Навуковай рады Белавежскага нацыянальнага парку і эколагі. Радныя адмоўна ацанілі праект міністра Такарчука і выказаліся за наданне Белавежской пушчы асобнага юрыдычнага статусу, зацверджанага Сеймам. Для распрацоўкі такога законапраекта стараста прапанаваў стварыць рабочую групу з узделам прадстаўнікі суполкі „Кові”, якая на Гайнаўшчыне займаецца рэалізацыяй экалагічнай дапамогі з Даніі.

Вострую дыскусію выклікала пропанава паручыцельства Рады павета за крэдыт размерам 800 тысяч золотых для Самастойнага публічнага Комплексу аховы здароўя ў Гайнаўцы на пагашэнне старых даўгогаў. Радныя патрабавалі ў дырэктара Комплексу аховы здароўя Рыгора Тамашука справаздачы з выканання плана выхаду з задоўжанасці. Дырэктар растлумачыў, што план ліквідацыі даўгогаў спынілі некарысныя контракты з Касай хворых на гэты год. Дадатковыя гроши з Касы хворых будуць выкарыстаны на павышэнне зарплат для працаўнікоў. У канцы года прадставіць радным фінансавы план для бальніцы і іншых устаноў на 2002 год. Пасля доўгіх спрэчак пастанова аб паручыцельстве была прынята.

Радныя адбрылі рэалізацыю бюджету Гайнаўскага павета за першое паўгодзе, прагаласавалі за прызначэнне 150 тысяч золотых на адбудову Дома сацыяльнай дапамогі ў Белавежы пасля пажару і вырашылі 50 тысяч золотых, прадбачаных на мадэрнізацыю дарогі Дубіны — Катоўку

прызначыць на куплю дарожных машын для Управы павятовых дарог у Гайнаўцы. Стараста пайнфармаваў, што некарысны контракт на мадэрнізацыю дарогі з Дубін у Катоўку быў ануляваны. Асобнай пастановай Рада павета выдзеліла 12 тысяч золотых на дафінансаванне праекта размеркавання камунальных адкідаў у гміне Чаромха і вырашыла, што кожны год сродкі падобнай велічыні будуть выдзляцца з бюджету Гайнаўскага павета на інвестыцыі звязаныя з гаспадаркай адкідамі ў іншых гмінах. Радныя зацвердзілі праект сеткі публічных паслягімназічных школ у Гайнаўскім павеце, які на практыцы з'яўляецца спісам існуючых сярэдніх школ.

Стараста ад імя ўсіх радных павіншаваў Міколу Бушко з узнагародай маршалка Падляшскага ваяводства за распаўсюджванне культуры. Дырэктар Гайнаўскага дома культуры і Міжнароднага фестывалю царкоўнай музыкі Мікола Бушко ў сваім выступленні перед раднымі выказаў задавальненне, што камісія, якая ацэнівала кандыдатуру да ўзнагароды заўважыла яго як аўтара і арганізатора фестывалю і выказаў сваё здзіўленне, што ні павятовыя, ні гарадскія ўлады не прадставілі яго кандыдатуры да ўзнагароды, а зрабіў гэта Ваяводскі асяродак анімацыі культуры ў Беластоку.

Стараста пайнфармаваў, таксама, што Комплекс лясных школ у Белавежы стаў лаўрэатам конкурсу на „супершколу”, арганізаванага пад патранатам маршалка Сейма Мацея Плажынскага. Паведаміў ён таксама, што Саюз дыябетыкаў за ўспамаганне іх ініцыятыў узнагародзіў Гайнаўскага стараства „Медалём 20-годдзя Польскага саюза дыябетыкаў”.

Радныя вырашылі падрыхтаваць сесію з узделам прадпрымальнікаў Гайнаўскага павета, каб пазнаёміцца з іх проблемамі і стварыць Гаспадарчую палату, якая займалася б крэдытнымі паручыцельствамі.

Аляксей МАРОЗ

Тэлефоны на вёсцы неабходны

У Нарваўскай гміне, вёсках Гародчына, Ляхі і Козлікі адзін тэлефон знаходзіцца ў солтыса. Ахвотных на гэту цывілізацыйную дабрадзейнасць усё больш. У Ляхах, напрыклад, ёсць маладыя гаспадары, якія жадаюць паставіць тэлефоны. Да гэтага ж гроно можна залічыць і некалькіх пенсіянераў. У Козліках пабудавана каля дзесяткі дач. Уладальнікі прыязджаюць на адпачынак летам. Не кожны карыстаецца сотовым тэлефонам, а пазваніць неаднойчы спатрэбіцца. Не за кожным

разам застанеш солтыса ў хаце. І як тут быць?

Крыху лепш маецца справа ў Янове. Вясною гэтага года „Рэтэль” працягнуў тэлефонную лінію з Даратынкі і паставіў некалькі тэлефонаў у вёсцы. Як скажаў радны павета Ян Сыльвястрак з Гародчына, ахвотных на паставуку тэлефона ў Янове было намнога больш. Вядома, што Гайнаўская тэлекамунікацыя зімалася паставаць тэлефонаў у Нарваўскай гміне. Чаму тады абмінулі вышэйзгаданыя вёскі?

(ус)

Прэзідэнт усіх белых русаў

Два месяцы пасля прэзідэнцкіх выбараў у Беларусі амаль ніхто не сумняваецца ў легітымнасці ўлады Аляксандра Лукашэнкі. Рэферэндум з лістапада 1996 г. і эксперыменты над канстытуцыяй прадоўжылі паўнамоцтвы Лукашэнкі на два гады, што дало апазіцыі падставы адмаўляць легітымнасць прэзідэнта. Міжнародная падтрымка для апазіцыі стварала ёй непрапарцыянальна высокую палітычную пазіцыю ў краіне, асабліва калі ўлічыць яе фактычныя ўпływy ў грамадстве. Лідэры дэмакратычных партый паводзілі часам сябе так, быццам бы ішлі змагацца за электарат у Англіі, Польшчы ці Швецыі. Зусім праінтарвалі яны стан свядомасці і псіхалагічныя патрэбы грамадзян Беларусі. Аўтарытарная ўлада Лукашэнкі з элементамі таталітарызму і цалкавітым контролем сродкаў масавай інфармацыі былі толькі дадатковымі фактамі, якія паглыблялі ізаляванасць апазіцыі. Падчас выбарчай кампаніі наменклатуршчыкі, парушаючы законы, зрабілі шмат чаго, каб міжнароднай спольнасці даць падставы для адмаўлення прызнання вынікаў галасавання, але пару дзён пасля, калі аб'явілі бліскучую перамогу Лукашэнкі, свет пачаў цікавіцца зусім іншымі справамі.

Пасля 11 верасня ніхто ў Еўропе, ні ў Амерыцы не памятаў ужо пра Беларусь, Лукашэнку, апазіцыю, парушэнні выбарчых законаў ці правоў чалавека. Мільярды людзей глядзелі ў тэлевізарах вобраз вайны XXI стагоддзя. Усама бен Ладэн сапхнуў цалкам на абочыну палітыкі ўсіх маленьких дыктатараў, у тым ліку і Лукашэнку. Без вонкавага зацікаўлення значэнне апазіцыі ў Беларусі раптоўна паменшылася. Расійская ўлада — галоўны саюзник і архітэктар палітыкі Лукашэнкі — сталі пасля 11 верасня таксама важнымі саюзікамі Амерыкі ў канфрантацыі з ісламскім радыкализмам. Па зразумелых прычынах амерыканцы стрымалі ўсе дзеянні, якія паслаблялі пазіцию праарасійскага прэзідэнта Беларусі. Палітычная канфігурацыя ў свеце настолькі памянялася, што НАТАўскія правадыры пачалі акрэсліваць чачэнскіх баевікоў тэрміналогіяй расійскіх генераў — тэрарыстамі.

Хаця без вялікага шуму, але фактычна єўрапейская дыпламатыя прызнала

законнасць лукашэнкавай ўлады. Калі ўлічыць факт, што на выбарах падтрымала Лукашэнку большасць грамадзян Беларусі, цяжка каго-небудзь у Еўропе зацікаўці лёсам беларускай дэмакратыі, а тым больш справай прыдушенай нацыянальнай культуры. Лукашэнка з другога боку адкідаў некалькіх найбольш акампраметаваных палкоўнікаў-чэкістаў, на іх месца паставіў мясцовых інтэлектуалаў. Гаспадарчы і фінансавы кризіс, які пашыраецца ва ўсім свеце, толькі ў невялікай ступені закранае Беларусь, якой кантакты з найбольш развітымі краінамі былі даволі слабыя. Дамінацыя сацыялістычных элементаў у гаспадарцы дазваляе цэнтральным уладам ратаваць яе структуру. Хаця гэтая сістэма маланаўдзейная, але на час усялякіх крызісных сітуацый дае вялікі шанец стрымаць фінансавы правал. Нішто затым не паказвае, што ў Беларусі ў найбліжэйшы час нешта адменіцца.

З такой пазіцыі Лукашэнкі праўдападобна ніколі не змірацца толькі тыя людзі, якія жывуць у перакананні, што адабраў ён ім шанц жыць у беларускай дзяржаве. Вяртаючы савецкія сімвалы, рускую мову і логіку савецкай ўлады стварыў стан, які падабаецца вялікай большасці жыхароў Беларусі і дае яму неабходны электрарат для аднаўлення легітымнасці ўлады. Нацыянальна свядомыя грамадзяне — беларусы — з'яўляюцца меншасцю ў сваёй краіне. Большасць, адабраючую антынацыянальную палітыку ўлад, вельмі цяжка акрэсліць. Яны не расіяне, найчасцей называюць сябе беларусамі, але найбольш адпаведным да стану іх свядомасці было б званне „белыя русы”. Гэта несумненна людзі рускай цывілізацыі, якія апрача цывілізацыйнай адметнасці не паспелі яшчэ прысьвоецца сабе элементаў нацыянальнай культуры. Слова „белыя” неяк карэспандавала б з назвай краіны. Гэтай тэрміналогіі немагчыма аднак аднесці да Беласточчыны. Тут найбольш адпаведны падзел на беларусаў і „западнарусаў”. Грамадска-палітычная катэгорыя пад назвай „западнарусаў” існавала ўжо ў палове XIX стагоддзя, а яе асноўныя ідэі няшмат змяніліся. „Западнарусы” на Беласточчыне, так як „белыя русы” ў Беларусі, складаюць таксама пераважную большасць.

Яўген МІРАНОВІЧ

Памянялі шкуры

Калі дзяржавай правілі салідарнікі не надта дапускалі яны да голасу СЛД, УП і ПСЛ. Грамадства бачыла, што ў краіне справы маюцца дрэнна, дайшло да карупцыі і бяскарнага абародання дзяржавы. Апошняя вераснёўскія выбары ў парламент салідарнікі праігралі і не ўвашлі ў Сейм і Сенат. Некаторыя вядомыя палітыкі яшчэ перад выбарамі, прадчуваючы непазбежны крах АВ, С” і Уніі вольнасці, памянялі шкуру, ствараючы новыя палітычныя групіроўкі, каб зацікаўці гэтым грамадства і надалей утрымліваць пры ўладзе. І гэта ім удалося. Калі СЛД, УП і ПСЛ стварылі моцную кааліцыю, а да іх яшчэ далучылася Самаабарона, не стала гэта падабацца лідэрам Лігі польскіх сем’яў, Права і справядлівасці, Грамадзянскай платформы і Уніі вольнасці. Вось прыклад. 23 кастрычніка г. у першай праграме тэлебачання ў передачы „Форум” усе яны вельмі моцна крытыкавали кааліцыю, асабліва СЛД, за ўвядзенне змен у сеймавых камісіях. Унію працы і ПСЛ яны так моцна не крытыкавали, але

прадстаўніка Самаабароны прости не дапускалі, каб ён выказаўся. Вось, як цяпер цяжка тым, якія за мінулыя чатыры гады самі нажыліся, а ў краіне нічога добрага не зрабілі, толькі ўвялі чатыры, пакуль што, „кульгавыя” рэформы. Вялікая дзіра ў дзяржаўным бюджэце, якая, мабыць, будзе ліквідавана коштам усіх грамадзян ды амаль трохмільённая армія беспрацоўных — гэта таксама „вынікі” дзеяння салідарніцкай кааліцыі.

На маю думку, абраникі, якія памянялі шкуру, павінны цяпер адумашца і даць свабоду кіраваць дзяржавай новастворанай кааліцыі, а не называць посткамуністамі, бо такіх амаль не было ў нас. Не пазчынілі ж у нашай дзяржаве храмаў, маладыя пары вянчаліся ў цэрквях ды касцёлах, хрысцілі сваіх дзетак. У нас не было камуністаў, толькі дэмакраты, якія хацелі, каб лепш жылося ў дзяржаве. Мне здаецца, што калі хтосьці дрэнна кіраваў дзяржавай і яго выбарчыкі адкінулі, то не павінен ён цяпер перашкаджаць новай уладзе.

Мікалай ЛУКЯНЮК

Вачыма паліяка Выдум(а)ны бантустан

Апартэід па пачатку шасцідзесятых гадоў выдзяліў з тэрыторыі Паўднёвай Афрыканскай Рэспублікі — бантустаны, каб перасяліць туды неграў. Белае кіраўніцтва ПАР безвынікова прарабавала ў адзін з іх, Транске (Усходнемысавая правінцыя — sic!), саслаць Нэльсана Мандэлу. Бантустаны зімалі ледзь не 15% тэрыторыі ПАР, ды налічвалі аж 75% паўднёваафрыканцаў. Настойлівасць Мандэлы дала вынік; не мая справа разважаць пра міжнародныя заўисці, якія спадарожнічалі барацьбе славутага Нэльсана. Транске ў палове сямідзесятых гадоў, разам з трывалімі іншымі бантустанамі, стаў незалежным, а пасля перамогі Мандэлы ў прэзідэнцкіх выбарах бантустаны ўвайшли ў склад дзяржавы, якая адкідае расавую сегрэгацыю (а не якуюсь іншую).

У ПАР чарнаскурыйцы былі грамадзянамі без катэгоріі. У бантустанах — функцыяналісты па прынцыпах акрэсленых белай меншасцю. Белыя не кіраваліся нейкімі партыйнымі і кішэнна-партыйнымі прадузятасцямі ў дзяржаве з роўнымі выбарнымі правамі і канстытутыўнымі гарантывіямі праваў для кожнага без выключэння. Не былі таксама сістэмай энклавы, наўрат пад выглядам гарантуючых свабоды. Апартэід бессармона не прытвараўся. Гэта былі спробы гетызациі і пасыфікацыі традыцыі і стылю жыцця той часткі грамадства, якая сягала сваім пачаткамі наўрат XII стагоддзя. Калі ствараліся бантустаны, мэтай была такая каланізацыя чарнаскурых, каб белыя маглі памнажаць і пераймаць нацыянальныя прыбытак і манапалізаваць натуральныя рэсурсы рэспублікі.

Шмат разоў чуў і чытаў я ў Сакраты Яновіча акрэсленне „беластоцкі бантустан” — у параднанні да Беласточчыны, у якой праражываюць беларусы і да розных тутэйших асяродкаў беларушчыны. Гучала яно заўсёды з дадаткам „нешта кшталтам”. Разумею, што

„нешта кшталтам” гэта адна з Яновічавых правакацый. Аднак шматкроць пайторанае (апошнім часам у „Czasopisie”) не штурхае думкі, усвойваеца як нешта кшталтам праўды, а ўрэшце — як самая сапраўдная праўда.

У ПНР — як і ў ПРП, ніхто хітрамудра не перахопіваў дзяржаўнай маёмасці, з усім яе матэрыяльным і духоўным багаццем, коштам адмыслова і нахабна селекцыянальнай этнічнай, нацыянальна і ці тым больш расава часткі грамадскасці Польшчы. У ПНР усё было супольнае, значыць — нічё, а ўсе, не прымяраючы, былі адно. Сутнасцю польскага паваеннага захопу не была палітыка нацыянальной, расавай, этнічнай і рэлігійнай сегрэгацыі, молькі абякавасць спалучана з дутай ідэалагічнай фразеалогіяй. Больш ці менш свядома не заўважаліся, ігнараваліся праблемы менш шматлікіх нацыянальнасцей. Так і надалей бывае. Беларусы і іншыя нашы меншасці могуць адчуваць сябе недацэньванымі, ігнараванымі часам рознага віду экстрэмай, нават і абсмейванымі, ды не, як у бантустанах — каналізаванымі да праднамеранай пацыфікацыі (часта ў літаральнym сэнсе). Як група заўсёды мелі права падняць галаву і голас, вядома, з усімі таго паслядоўніцямі. Для прыкладу, падобнымі да тых, якія ў ПНР краналі Камітэт абароны работчых (не зважаючы на нацыянальны склад таго камітэта).

„Беластоцкі бантустан” — гэта гучыць мо добра, учэпіста да думак, але, на думку маю — акрэсленне яно няўдачнае. Мо не памыляюся, і Сакрат Яновіч зможа адказаць, ці сярод беластоцкіх беларусаў быў альбо ёсць хтосьці, хто паслядоўна падымае галаву ды голас ды як Мандэла грыміць: „Барацьба — маё жыццё”? Хто паягніе за сабою ўсю рэшту, а сам не дасца сапхнуцца ў нешта кшталтам Транске?

Мацей ХАЛАДОУСКІ

З даваенных размоў

Мінск, лета 2001 года. Кіпучая жыццём ускраіна сталіцы. Мой сябра смаляць папяросу, абаперты аб цементавыя плот. Мог бы купіць і заходнюю цыгарку, ды што яму. Дзед ягоны таксама любіў пакурыць, і не куля яго забіла, а ў мірны час тытунёвы дым... Пасля працяглых нашых размоў пра агульныя справы, хвіліны маўчання. Слава, зацягваючыся горкім дымам, пачынае зноў пра вайну. Хлопцы любяць вайну.

— Я хачу расказаць пра аднаго свайго знаёмага рэаніматара ў Мінску. Ён чачэнец, Булат. Цалкам рэальна сітуёвіна. У першую вайну ў Чачні ён не ваяваў. Ён не быў за нікога. Ён проста жыў у горадзе Ялце, потым пераехаў у горад Мінск. Ён быў медыкам. Але калі прыляцеў нармальны расійскі бамбавік і скінуў бомбу на ягоную хату, дзе жыў адзін брат, ад якога знайшлі нагу, другі — ад якога ўвогуле нічога не знайшлі, ён пайшоў да гэтак званых незаконных фарміраванняў. Яму было пяцьдзесят гадоў. Ён скончыў быў Першы маскоўскі медычны інстытут. На яго паглядзе і спыталіся: „Што ты можаш рабіць?” Ён шчыра прызнаўся: „Страліць я не могу!” Яму прапанавалі быць у іх медыкам. Пра тое, ці то супертэрарыстычнае ці вызваленчая вайна, — я пра гэта гаварыць не буду.

Я прывяду адзін факт, які мне расказаў Булат. Гэтак званае незаконнае бандарфарміраванне, якое хутчэй можна называць нармальным партызанскім атрадам, захапіла двух расійскіх жаўнероў. Тры трупы ляжаць на расійскай тэрыторыі (на чачэнскай, натуральна, але якая кантралюеца расійскім войскам). Праланова: „Двух ваших жыўых за нашых трох мёртвых”. Парламенцёр з белым сцягам ідзе да рускага маёра. „А мы их на х.../списали уже в мёртвые!” — „Но мы же их расстреляем!” — „Ну и х.../с вами, расстреливайте! Они нам больше не нужны!” Ты сёння бачыла маю паралізаваную бабулю, якой брат быў камандзірам партызанскага атрада „За Радзіму”. Ён змагаўся супраць немцаў. Вось у мяне пытанне: „Кім ён быў — тэрарыстам ці партызанам?” І чым адрозніваеца смерць майго дваюраднага дзeda, якога немцы павесілі пад Віцебскам у 1943 годзе, ад таго Шаміла Басава, які таксама камандзір?..

— У нас цяпер вайны няма, — узіраючы ў шэра-блакітнае неба над Мінском. І дадаю праўду, якая ўбіваеца ў любыя вушы з другога боку єўрапейскае мяжы: — Яднаеца Еўропа.

Слава з горкай усмешкай затоптвае ў шэры асфальт недакурак ад папяросы. Міра ЛУКША

Наведванне беларушчыны

Софія Міхайлаўна Калеснік расказвае пра сваіго мужа Уладзіміра і яго спадчыну.

[1 ♂ працяг]

Працаўнікі беларускай кафедры універсітэта ахвяраваліся з дапамогай у апрацаванні аднаўлітай праграмы беларускай літаратуры для сярэдніх школ у Польшчы. Самі падрыхтавалі такую праграму для сваіх асяродкаў. Функцыянуе яна як альтэрнатыўная да напісанага Нацыянальнім інстытутам адукцыі. Як кажуць аўтары падручнікаў, створаных на базе іхніх праграм, яны намнога цікавейшыя. Хоць бы таму, што біяграфіі стваральнікаў беларускай літаратуры пададзены не абапіраючыся на сухія факты, а з выкарыстаннем цікавінак з жыцця пісьменнікаў. Апрацавалі яны таксама кнігі прысвечаныя рэгіянальной літаратуры. На жаль, няма ў новых падручніках твораў беларускай літаратуры эмігранцкіх аўтараў. Беларускія ўлады забаранілі іх публікацыю.

Ільіч стаіць ды ўказвае

Шмат хвалявання прынесла сустрэча вялікому беларускому пісьменніку Софіі Міхайлаўні, жонкай пакойнага Уладзіміра Калесніка, аднаго з выдатных беларускіх літаратурных крытыкаў. Разам з працаўнікамі ўніверсітэта перадае яна па мужу любоў да беларускай мовы. Аднак на ўніверсітэцкіх калідорах, так як і ў школах ды на брэсцкіх вуліцах паўсюдна чу-

ваець перш за ўсё рускую мову. Куды ні ступіш, усюды міліцыянеры. Берасцейцы, у чаканні перапоўненых гарадскіх трапейбусаў і аўтобусаў учытаўшы ў рускамоўную газеты (колькі загалоўкаў на выбар). Шэра апранутыя, пералічваючы рублі, якіх не хапае штодзённа на даражайшую каўбасу, ды за якія хопіць напіцца ўволю (у сярэднім 20-30 бутэлек гарэлкі ў месяц). Так тут жывуць настаўнікі і рабочыя, у большасці разараючыся прадпрыемствам. У цэнтры Брэста надалей будучыню ўказвае працягнутай рукой Уладзімір Ільіч, што цікава, у першую чаргу — на каталіцкі касцёл. „Няхай стаіць помнік Леніну. Гэта — наша гісторыя”, — тлумачыць беларуская апякунка нашай групы.

Вясёлка над школай

Настаўнікі з Белаосточчыны наведалі і пазнаміліся з працай больш за дзесяці школ самога Брэста і Брэсцкай вобласці. Перад уваходам у адну з іх (у вёсцы Хомск) гасцей з Польшчы прывітала вясёлка, хоць не ішоў даждж, а над навакольнымі раўнінамі, палямі і лясамі свяціла сонца. Гэта прадказвала прымаразкі. У хомскай школе вучачца 316 вучняў і працуе 36 настаўнікі. Навакольныя вучні прывозіцца сюды ў панядзелак, дамоў вяртаюцца аж у пятніцу. Жывуць у прышкольным інтэрнаце. У сталоўцы аб радаводзе дзяцей прыгадвае агромністы надпіс у драўніне: „Я сын хлебароба, я ўнук хлебароба, а заўтра я сам хлебароб”. Як і ў іншых школах, дзеці вучачца народнаму рукадзеллю.

Настаўнікі прынялі ўдзел у некалькіх мадэльных уроках. На адным з ім, пад лозунгам „Зямля пад белымі крыламі”, у Бездзежскай сярэдняй школе шасці-класнікам у час забавы-конкурсу настаўніца тлумачыла, што такое беларускасць:

— Беларусы не толькі шчырыя і гасцінныя, гэта таксама аптымісты.

Вучні класа, падзелены на дзве каманды, супернічалі паміж сабою ў ведах пра хрысціянскую ды свецкую традыцыі ў абрадах Беларусі. Дэкламавалі верши пра сваю краіну і спявалі пад гармонік беларускія песенькі. Забаўляючыся, вучачца па-беларуску патрыя-

У вясковай школе ў Заверши мясцовыя бабулі вучачь дзяцей ткацтва і іншых відаў народнай творчасці.

тызму, гонару з того, што жывуць як раз у Беларусі.

У маленькой, драўлянай і, што не та-кое частае, добра абаగрэтай школе ў Заверши ў навучанні народнай традыцыі, у тым ткацтва і песень, удзельнічаюць пажылія жыхары вёскі.

Агромніе ўражанне на гасцях з Белаосточчыны зрабіў дзіцяча-маладзёжны ансамбль „Прыбужжа”, са школы з мастацкім ухілам. Працягвае яна беларускія традыцыі амаль ад паўвечча. У склад ансамбля ўваходзяць аркестр народных інструменту, танцевальная група і хор. Маладыя людзі — прафесіяналы! З гонарам танцуяць „Крыжачак” і жартайлівую „Бульбу”. У суботнія сустрэчы выступаюць перед пенсіянарамі.

У брэсцкай школе педагогі прыдумалі спраўлянне нацыянальных тыдняў. Вучні наперамен пазнаюць звычай, абряды, беларускую, рускую, польскую мовы і іншых народаў, якія празываюць у Беларусі. У яшчэ іншай школе моладзь знаёміцца з выцінанкай і ганчарствам у групах па дзве-тры асобы.

Паміж заняткамі ў школах настаўнікі з Белаосточчыны наведалі месцы, у якіх

культывуецца беларушчына

і праваслаўная рэлігія. Адным з такіх месцаў ёсць драўляная Свята-Троіцкая царкоўка ў XIII-вечнай Бездзежы. Шашаль выеў у ёй ледзь не ўвеселі падстрэшак. Была адчынена нават у час вайны. Яе настаяцель, айцец Анатолій, расказваў:

— Сёння ў гарадах моладзь ходзіць у царкву. Тутака, у вёсцы, ужо не. Мая царква пустуе. Час ад часу заходзяць

старыя. Нічога не адменіцца, калі рэлігія будзе адлучана ад школы. Калісь казалі, што Бога няма. Цяпер шчэ горай — нічога не кажуць.

Беларускі фальклор паказаны таксама ў мясцовым музеі „Бездзежскі фартушок”. Сабраны тут больш за сто фартушкоў, вышываных і гафтаваных мясцовымі майстрыхамі. На месцы працуе ткацкі становік. Гасцям падыгрывае ды падспеўвае мужчынскі гурт „Свякі“. Яго члены — дырэкторы дома культуры, музичнай школы і настаўнікі.

У самім Брэсце вялікае ўражанне на нас зрабіла выстаўка Музея выратаваных каштоўнасцей. Тут памешчаны экспанаты канфіскаваныя мытнымі службамі: старадаўнія іконы, парэзаныя кантратабандыстамі, скручены ў рулоны карціны рускіх і заходніх мастакоў, кітайскі фарфор, калекцыя срэбра, прадметы прыкладнога мастацтва Усходу. У суне каля 400 каштоўных прадметаў, якія сталі ўласнасцю беларускай дзяржавы, а іх уласнікаў, як кажа захавальніца музея, немагчыма вызначыць.

Завяршеннем блізка тыднёвой пабывкі ў Брэсце і вобласці быў візіт у Жыровіцкім манастыры — трэцім Іерусаліме, у якім знаходзіцца цудатворная ікона Божай Маці. Тут адным з апекунуў быў манах і паст Алег Бембель (Зыніч). Чытачам „Ніўы” прысвяці ён слова: „...Жыве Беларусь!.. Жыве!.. і ў Польшчу і ў Нямеччыне — паўсюдна, дзе род чалавечы ратуеца ў Царкве”...

Мацей Халадоўскі
Фота аўтара

Чаму філалогія? Чаму ў Польшчы?

Калісьці, у раннім дзяцінстве, спрабавала я раскрыць свой талент напісаннем твора мастацкага характару. Атрымалася нядрэнна. Надрукавалі ў дзіцячай газете „Раніца“. Прыслалі падзяку за працу. Хоць і было мне тады толькі дванаццаць гадоў, усё роўна лічыла, што моя праца заслугоўвае большай увагі. Не разумела, што наогул такое гэта творчая дзейнасць. Колькі яна патрабуе духоўнай моці і сілы, тактойнасці, клопату, а самае галоўнае — адукаванасці і таленту.

Мінүт час. Шмат чаго змянілася: свет, людзі, погляды, думкі, ідэі, улада, цэны ў крамах... І змяняюцца цяпер. Але мая мара і мае зацікаўленні да сённяшнягага дня жывуць побач.

Я — студэнтка першага курса філалагічнага факультэта Белаостоцкага ўніверсітэта. Прыйехала з Беларусі, а дакладней — з Палесся, вядомага самавітымі легендамі і казкамі, паданнямі, прыказкамі і прымаўкамі.

Яшчэ ў адзінаццатым класе выра-

шила, ці нават „вынесла сабе прысуд”: стаць мне філолагам-лінгвістам. Адразу, прызнаюся, было яксыці смешна, па-першае, з самой сябе. Філолаг-лінгвіст! Хто такі, чым дакладна займаецца. Не проста ж піша і ўсё! Штосьці такое за вельмі „вялікае”, нават да канца незразумелае. Кім буду ў будучыні, што павінна рабіць? Гэта сур'ёзная справа. Здалося, адразу — не па плячу. Не спраўлюся з таким прадметам.

І чаму менавіта ў Польшчу? Простая, вясковая дзячычына з беларускага Палесся едзе на „край свету”, каб пераадолець той бар’ер навукі, робячы сабе лішні клопат, быццам дома нельга вучыцца? Даўно!

Чаму філалогія? Першым гуманітарна-лінгвістычным палігонам для мяне паслужыла, натуральна, родная вёска, а потым і ўсё Палессе — зямля бацькоў. Тут я сустрэла тып нацыянальнага характару і эталон беларускага маўлення, адзіны на ўсё жыццё. Беларуская мова — мова калыскі ма-

ёй, майго дзяцінства, і, спадзяюся, будучага таксама.

Чаму ў Польшчу? Хіба няма вышэйшых навучальных установ у Мінску або ў Брэсце, ці наогул, на Беларусі?

Прага „скокніць вышэй галавы”, і, прытым, адразу даведацца больш чым пад сілу — гэта нармальная тэндэнцыя для сучаснай моладзі. Гэта зацікаўленнасць быццам цягне і кліча ў глыб науки, у яшчэ нязведенныя намі склады і скарбонкі з навуковымі каштоўнасцямі. Калісьці, калі яшчэ жыла мяне пра-бабка, часта чула ад яе такія слова, якія мяне здзіўлялі сваім вымаўленнем. Але адначасова яны былі падобныя на беларускія. И была ў мяне такая звычка папраўляць яе. Лічыла, што бабка старая і як скончыла тыя тры ці чатыры класы, што толькі распісацца і можа.

Пазней навучыла мяне чытаць і пісаць на польскай мове. Толькі тады зразумела, што польская мова для мяёй баўбу была такая ж родная і блізкая. Менавіта з таго моманту ўсё і началася...

Цікавасць, прага ведаць яе як дапаўненне ці дадатак да філалогіі наогул. А дзе як не ў Польшчы пазнаеш сапраўдныя веды польскай філалогіі. Спадзяюся, што вучоба ў Белаостоцкім ўніверсітэце дасці магчымасць на развіццё маіх зацікаўленняў, звязаных з мовай, літаратурай, гісторыяй і традыцыямі.

Здаецца толькі ўчора скончыла сярэднюю школу, выйшла за парог таго будынка, у якім сустрэла першага настаўніка, які павёў мяне па краіне ведаў і па жыцці, які даў пачатак да самарэализаціі як асобе ўжо дарослай і здольнай прымаць рашэнні самой.

Мяне чакае самастойнае жыццё, самастойная студэнцкая праца. Я маю блакітнае неба над галавою, жыву ў згодзе са сваімі польскімі аднакурснікамі. Вялікае ім дзякую за цёплую, ласкавую і лагодную сустрэчу ў вялікім, светлым і поўным ведаў будынку Універсітэта.

Мы, маладыя людзі, і ёсць тая светлая будучыня нашых краін. Мы павінны захоўваць і перадаць у спадчыну ўсё то, што было данесена да нас і нашым нашчадкам. А гэта — нашы мовы. Вольга Сачэвічык

Шакал і збан

Адзін добры чалавек выкапаў у стэпе студню і зрабіў для вады збан. Падарожнікі, праходзячы каля студні, пілі са збана празрыстую воду і казалі:

— Дзякую таму, хто паклапаціўся пра нас, выкапаў тут студню і зрабіў такі добры збан.

Аднойчы да студні прыйшоў шакал. Напіўшыся вады, ён засунуў як мага глыбей морду ў гліняны збан і пачаў біць яго аб зямлю. Збан, вядома, разбіўся.

— Навошта ты разбіў збан? — запытала ў шакала палявая мыш. — Як жа цяпер людзі будуць піць?

— Каб я большага клопату не меў! — сказаў шакал. — Навошта мне думаць пра іншых! А збан я разбіў таму, што мне падабаюцца гліняныя чарапкі.

Убачыўши разбіты збан, чалавек зрабіў новы. Але шакал не супакоіўся. Ён зноў прыйшоў да студні, зноў засунуў у збан морду і, матнуўши галавою, разбіў яго.

— Вось які я! — выхваляўся шакал перад мышкай. — Чалавек разбіў збан трох дні, а я разбіў яго за адну хвіліну. Дзе ўжо чалавеку са мною раўняцца!

Убачыўши, што і другі збан разбіты, чалавек парашыў даведацца, хто гэта так шкодзіць. Ён зрабіў трэці збан, паставіў яго каля студні, а сам схаваўся паблізу. Неўзабаве з'явіўся шакал, і чалавек убачыў, як ён расправіўся з яго гліняным збаном.

Тады чалавек вытачыў новы збан з вельмі моцнага дрэва. Ён зрабіў у гэтым збане такое горлачка, у якое вельмі лёгка можна было

Тэатральны калектыв Дома культуры ў Рыбалах.

Фота Янкі ЦЕЛУШЭЦКАГА

прасунуць галаву, але ні за што нельга было выцягнуць яе назад.

Як заўсёды, перад заходам сонца да студні прыйшоў шакал. Убачыўши новы збан, ён адразу ж засунуў у яго як мага глыбей морду і пачаў размахваць галавою. Але колькі ён ні біў збан аб зямлю, той не разбіваўся. Тады шакал паспрабаваў выцягнуць галаву, ды дзе там! — галава не вылазіла са збана.

„Я разаб’ю яго аб каменні”, — падумалі шакал і пабег у горы.

Але бегчы са збаном на мордзе не так лёгка. Нічога не бачачы, шакал увесь час натыкаўся на дрэвы, падаў у канавы, правальваўся ў ямы. Яму здавалася, што ён бяжыць у горы, а на самай справе ён бег зусім у іншы бок.

Шакал імчаліўся без адпачынку ўсю ноч. А калі настала раніца, выявілася, што ён прыбег у вялікую вёску. Сабакі ўбачылі шакала, выскакілі са сваіх двароў і загрызлі яго.

„Чароўная чаша”
(па матывах індыйскіх казак)

Сяброўкі з Беластока.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Уладзімір АРЛОЎ, Адкуль наш род

Канцлер Леў Сапега

Вунія

Большасць жыхароў Вялікага княства трymалася праваслаўнай веры. Праваслаўныя маскоўскія цары, якія марылі захапіць беларускую зямлю, хлусліва абвяшчалі, што яны хочуць абараніць адзінаверцаў.

З польскага боку таксама прагавіта паглядалі на Беларусь. У Польскім Каралеўстве вера была каталіцкая. Польскія ўлады хацелі і ўсіх беларусаў зрабіць каталікамі, каб лягчэй запанаваць над Вялікім княствам Літоўскім.

Леў Сапега і ўсе, хто адстойваў незалежнасць нашай Бацькаўшчыны,

лічылі, што самастойнасць дзяржавы можа ўмацаваць агульную веру.

Найвышэйшыя праваслаўныя святары сабраліся ў Берасці на з’езд. Яны абвясцілі, што захоўваюць у сваіх храмах усе ранейшыя звычайі абрэды, але признаюць уладу галоўнага каталіцкага святара — папы рымскага.

Адбылося як бы аўяднанне праваслаўнай і каталіцкай цэрквой. Новую веру назвалі вуніяцкай, бо слова „унія” ў лацінскай мове ізначае — аўяднанне, звяз.

Вернікаў, якія прызналі гэты звяз, пачалі называць вуніятамі. Галоўным вуніяцкім саборам стаў стара-

жытны полацкі храм святой Сафіі.

У вуніяцкіх храмах, адрозна ад праваслаўных і каталіцкіх, гучала беларуская мова. Святары тлумачылі на ёй Слова Божае. Вернікі спявалі па-беларуску царкоўныя песні. Вуніяты друкавалі на роднай мове кнігі і вучылі на ёй дзяцей у царкоўных і манастырскіх школах.

Паступова новая вера заваёвала ўсё больш і больш прыхільнікаў. У канцы XVIII стагоддзя вуніятамі ўжо была большасць беларусаў.

Канцлер Леў Сапега спрыяў узмацненню вуніі. Аднак ён суроў па-пярэджаў тых святароў, што хацелі загнаць людзей у сваю веру сілай. Сапега пісаў у адным з сваіх лістоў, што за жорсткасць вінаватыя будуть пакараныя і Богам, і людзьмі.

Вершы Віктара Шведа

Зачыні акно, сынок

— Нецікавы сённяшні дзянёк,
Калі ў хаце замярзаюць плечы.
Зачыні хутчэй акно, сынок,
На дварэ такая халадэча.

А сынок увагу тут зварнуў:

— Ці, матуля, маеш ты надзею,
Што калі акно я зачыню,
На дварэ раптоўна пацяпле?

Запрашэнне

на імяніны

— Твае, дачушка, імяніны,
Ты хросных запрасіць павінна.
Напэўна ў хаце з жонкай Косцік,
Скажы, што просім іх у гості.

— А што яшчэ бацькі сказалі? —
Хросная запытала Алю.

— Сказалі, што ў такую слому
Прыйсці не будуць мець ахвоты.

Марта Купчук (Ляхі)

* * *

Іду дарогай

Перад сябе

Ноччу...

Іду ў цемры і імgle

Не бачу,

Не ведаю.

Думаю, што ты за мною.

Іду дарогай.

Дарогай, якой ідзе коханы з нас.

Дарогаю крутою...

Але калісці скончыцца яна.

Мара

Заснula

Забыла

Прачнулася

Думаю: Аб чым сніла?

Забыла

Тады, калі мама мяне разбудзіла!

Развітанне

Развітанне — плач

Час кахання мінуў

Развітанне — слёзы

Ці напэўна была твая віна?

Развітанне — канец

Усё мінула як сон

Які ты сніла

І які кончыўся!

Міра Лукша

Падушка

Mihacі Герасімюк

Лебедзь на падушцы пльве

Міхаліны,

Прабабулін лебедзь на блакітных

хвалях.

Да наступнай лебедзь папльве

дзяўчыны,

Папльвуць і ноты, чоткі і каралі,

Словы калыханкі, замоў,

абяцанняў,

Ніткай голкай вострай вышытай

кашулі,

Словы пра каханне,

словаў ад Матулы.

У Старым Ляўкове

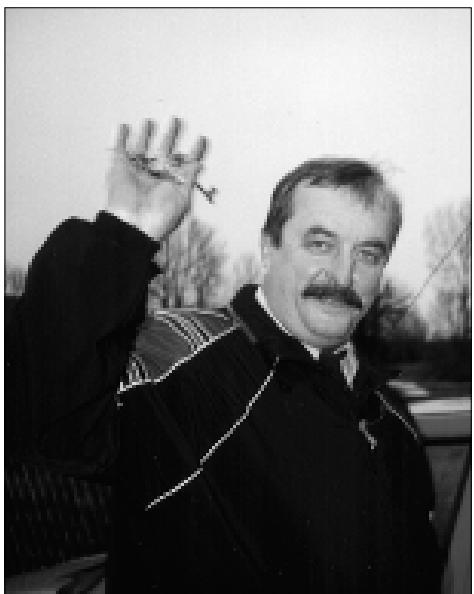
Зорка №46
18.11.2001

Каб дастацца да II і III класаў у ляўкоўскай школе, якія якраз маюць заняткі з паній Крыстынай Паскробка, трэба падняцца на падстрэшак вясковае школы. А яна яшчэ працуе, школа гэтая, як другая пасля семяноўскай (дзе вучняў ужо толькі 48) і нараўчанскай ПШ, гмінай, аграмаднай, сучаснай, мураванай. Ляўкоўскую школу, драўляную, аднапавярховую, можаце адразу пазнаць здалёк — на ёй здавён красуецца бела-чыровны контур

Каміль Харкевіч — лепіши вучань і грыбнік.

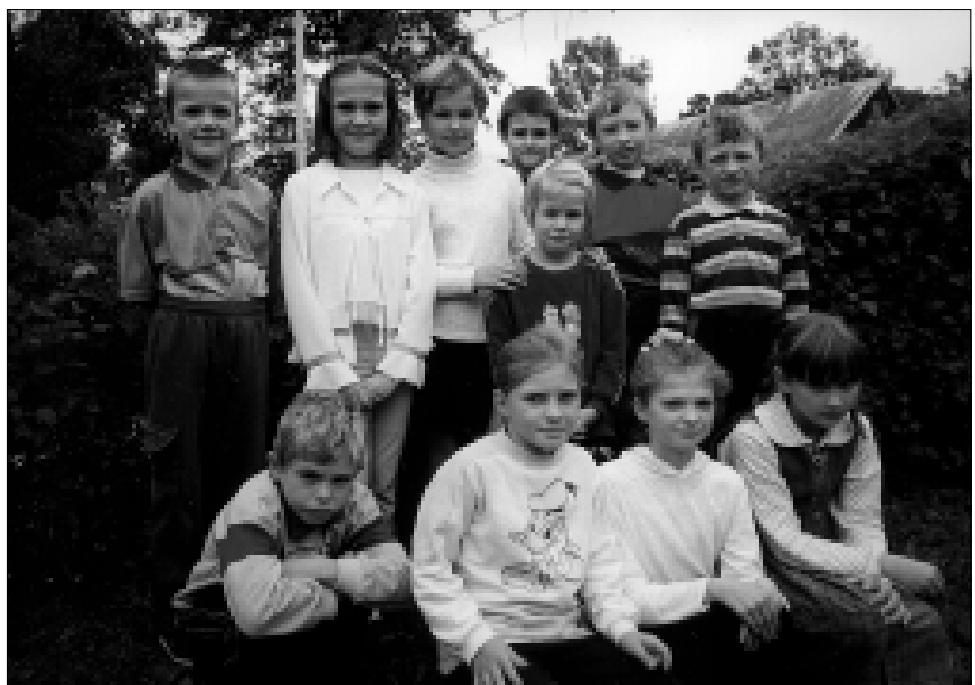
Польшчы і на ім надпісана, што гэта краіна — наша супольная каштоўнасць. Праўда, карціна выпала-велая ўжо, але гэта добры знак гэтае школы, па якім, як я ўспомніла, пазнаць яе можна, нават калі ты

Валянцін Барташук, дырэктар школы, цешыцца новымі поспехамі спартсменаў.

толькі праездам на аўтобусе. А ў гэты раз я тут у гасцях з паній Наталляй Герасімюк, бібліятэкаркай з Беларускага музея ў Гайнайцы і журналістам Мацеем Халадоўскім, якіх пакідаю з дырэктарам школы Валянцінам Барташуком, — ён цешыцца свежай весткай пра тое, што ляўкоўская настольная тэнісісты вось прыехалі з турніра, заваяваўшы другое месца сярод адборнай кампаніі вучняў з вялікіх, добра абсталівых, шматлікіх школ. А я за настаўніцай карабкаюся па кручных сходках на той падстрэшак. І вялікае маё здзіўленне — здавалася, што будзе тут цесна, мала месца на мяне, вялікую цёцию Міру, а тут кабінетаў а кабінетаў! Праўда, вучні з двух класаў вучачца разам, „спалучаныя”, але толькі таму, што іх у кожным класе няшмат.

Вось тут — трэці (четыры асобы) клас і другі, пад акном. Малайчынкі! Стомленыя, але ніхто не хоча выходитзіць, а ж без перапынку сядзелі. Усе застаюцца ў класе. Не ўсе тут вывучаюць беларускую мову. Але гэтае пытанне не я задам (чаму не ходзіш на беларускую мову?), а калегі найбольш актыўнай на нашым спатканні дзяўчынцы, Басі Ігнацюк. Бо яе сястра, інфармуюць калегі, старэйшая, ходзіць на ўрокі беларускай мовы. Усе слушаюць мае вершы... Пра каго любяць яны вершы і апавяданні? Пра жыццё! Пра сваіх калег! Пра звяроў і птушак! І казкі любяць, і сапраўдныя гісторыі! Аўтографы пакідаюць мне... яны: Караль Казакевіч, Марцін Рэент, Магда Кумэта, Адам Каролька, Анейла Паскробка, Кінга Кардаш, Кшысь Каролька, Аня Харкевіч... Усіх сёння адзінаццаць на ўроку, двух захварэла. Кожны атрымае кніжку з маім аўтографам. Бабуля, дзядуля, мама добра ведаюць мову! — хваляцца, бо ж яны чытаць самі захутка яшчэ не патрапіць. Паслушаць можна. Пра жоўтае качаняць, якое ўцякло з крамы шукаць шчасця ў жыцці, пра пеўніка Рыгора, упэўненага ў тым, што кожную раніцу дзякуючы яму ўзыходзіць сонца і жыццё рухаецца адпаведнымі шляхамі... Пра шэрага верабейку, для якога ня важныя межы, грошы, палітыка, а думае ён пра сваю сям'ю і аб тым, каб жыць так, як сумленнаму вераб'ю трэба. И пра ін-

Яны ходзяць на ўрокі беларускай мовы (II і III клас).

шыя стварэнні, якіх яны, дзеці, бацаць і чуюць кожны дзень... Ці думалі калі-небудзь, што адчувае верабейка? І чулі! Бо ўсё гэта звычайнае, гэтыя здарэнні, і ўсё можа здарыцца ў кожную хвіліну. Спачатак не падумаеш, што гэта штосці незвычайнае, а пасля... Праз пару гадоў, успомніш сваё дзяцінства ў вясковай школе, сваіх звычайных сяброў і спадарожнікаў на пясчаных сцежках... І хочацца зноў знайсці ў тым пражытым часе. Але ты — ужо дарослы. Калі бываеш час ад часу паэтам, і можаш паглядзець у очы тых, якія яшчэ ёсць паэтамі

(хоць, пэўна, гэлага і не ведаюць), можаш вярнуць той незвычайны час маленства. Тады зноў цябе акуружаць успаміны. І пах, і гул твае школы.

А мая школа, недалёка ад вашай, ляўкоўской, з наступнага года будзе гудзець цішынёй. Гэта вялікая, мураваная, шматпавярховая, з флігелем, школа ў Семяноўцы. І разумею, чаму цешацца вашы бацькі і дзяды, і дырэктар, і вы самі, што ёсць у вас гэты цесны, дагледжаны будыначак, дзе ўсё бурліць жыццё.

Міра Лукша

Фота М. Лукшы і Я. Целушэцкага

Выстаўка невялікіх скульптур у Ляўкове, славутым вырабамі з гліны.

▶			Karp	▶▼			
Mat			Pożar		Kiosk	Zasada	
Okno	▼	Piórko	Lida	▼	Osa		
Klasa	▶						
Książka							
▶							
Oda	▶						
Flota, armada		▶					

Польска-беларуская крыжаванка № 46

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку № 42: Мяжа, клад, смех, ара, саган, сокал, норка, Конан, качаняцка. Ака, сонца, малако, яд, арка, балкон, Аня, мара, ат, вера, енк, харугва.

Узагароды выйграў: **Агнешка Семянюк, Ілона Асіпюк, Аня Бурак, Паўліна Рубашэўская** з ПШ н-р 3 у Бельску-Падляшскім, **Паўліна Дмітрук, Галіна Ільяшук** з ПШ у Нарве, **Наталля Герасімюк** з ПШ у Махнатым і Рафал Стэпаниук са Шчытоў-Дзенцялові.

Узнагароды можна атрымаць у рэдакцыі „Нівы”.

Вясельны абраад прадстаўляюць Наталля Бабулевіч (маладая), Мальвіна Бароўская, Агнешка Андрасюк, Мілена Парфянюк і Юстына Лук'янюк (стаяць злева).

Гурток беларускай абрааднасці

— Штораз больш малых дзетак прыходзіць на заняткі тэатральнага гуртка „Антракт”. Малодшыя вучні рыхтуюцца да прадстаўлення „Звярынец” на беларускай мове, а старэйшыя вучні пакажуць абраад хрысцінаў, — заяўляе Альжбета Фіёнік, апякунка гуртка, які дзейнічае ў Бельскім доме культуры. — Прымаем мы ўдзел у дэкламаторскіх конкурсах, выступаем на ўрачыстасцях з нагоды дзяржаўных свят і бярэм ўдзел у мерапрыемствах, ладжаных БДК. Асноўная задача гуртка — рэканструкцыя падляшскіх беларускіх абраадаў і пашырэнне сярод моладзі ведаў пра традыцыі, песні, абраады, пра жыццё нашых продкаў. Выступаем мы ў новых святочных уборах, у якія апраналіся нашы бабулі і дзядулі. Пашылі мы іх дзякуючы малым грантам Цэнтра грамадзянскай адукацыі „Польшча — Беларусь”.

„Антракт”, які гуртуе каля дваццаці беларускіх вучняў, узік у 1997 годзе. У мінульым годзе малодшая група дэбютаўала спектаклем „Дракон з драконскай ямы”. Старэйшыя вучні паказвалі сцэнку „Цар Ірад”, за якую на Аглядзе тэатральных калектываў у Кляшчэлях атрымалі трэцяе месца, „Гуканне вясны”, якое на III Міжнародным фестывалі фальклорных дзіцячых калектываў нацыянальных меншасцей у Вэнгражэве атрымала вылучэнне. У 2000 годзе вучні

выступалі з „Неспадзяянкай”, паводле твораў Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, якая на Кляшчэлеўскім аглядзе атрымала ўзнагароды за сцэнаграфію і выкананне ролі (Кася Казак) ды ўзнагароды для апекуна Альжбеты Фіёнік. Зацікаўленнем карыстаюцца вясковыя вясельныя абраады, якія вучні паказвалі ў многіх мясцовасцях.

— Песні спяваем на дыялектнай, а тексты гаворым на беларускай літаратурнай мове. У нас ёсьць нават свая салітка Мальвіна Бароўская, — кажа Альжбета Фіёнік. — У сцэнарыях выкарystоўваю фальклорны матэрыйял, але люблю дадаць крыху свайго, каб выступленні былі больш тэатральнымі. Працы многа, бо спачатку трэба рэканструяваць абраады. Выкарystoўvаем спеўнікі і запісы ад бабуляў і дзядуляў.

Кожны год вучні з гуртка „Антракт” выступаюць са жніўнымі абраадамі на „Спасаўскіх запустах” у Бельску-Падляшскім. У мінульых гадах ўдзельнікі гуртка ўтрымлівалі контакты з тэатральнай групай з Ягуштова, супрацоўнічаюць з часопісам „Бельскі гостінэць”, прымаюць ўдзел у паэтычных вечарынах, дзе знаёміца з пазіямі „белавежцаў”. Апошнім часам вучні выступалі ў гісторычна-этнографічным музеі ў Студзіводах.

Аляксей Мароз

Сонца Віктара Волкова, лэмкаўскі Іерусалім і цыганы Тамаша Тамашэўскага

13 верасня 2001 г. у Дзяржаўнай галерэі мастацтва ў Сопаце адкрылася трэћя выстаўка. Каля я паведаміла сяброўцы, што будуць трэћі выставы — пра лэмкаў, цыганоў і Віктара Волкова, тая запытала: а Волкаў у гэтым нацыянальнім кантэксліце кто? Волкаў, не чакаючы такога пытання адказала я — „Сонца і пейзаж”.

Кожная выстаўка робіць своеасаблівае уражанне. Спярша „Сонца” заварожвае сваімі заходамі і ўсходамі. У галерэі, каля я глядзела выстаўку, не было нікагусенікі, толькі ейныя супрацоўнікі. А тут сустрэла мяне сонца ў розных адценнях сваёй цеплыні, раз вялізнае амаль на ўсю сцяну, а раз ледзь бачнае праз шчыліну, але заўсёды гаючое душу. Адзінокае, але ма-гутнае, цудоўнае, праўдзівае, якое што-дзённа вызначае рytm жыцця ўсіх пры-

роды. Сімвал неба, жыцця, святла, агню, праўды, розуму, справядлівасці, вечнага вандравання і аднаўлення. І поўнай гармоніі ў прыродзе — каля сонца ўстае, абуджаеца да жыцця ўся прырода, ажывае ў яго праменнях раса, вада, трава, птушкі. Каля заходзіць — зняволвае ўсё наво-кал сваёй чырванню — і пралітаючых птушак, і поле, і купалы царквы.

У забеганасці жыцця рэдка ў чалавека час, каб на ўсходы і заходы сонца глядзець з мастацкім пачуццём. А Віктар Волкаў у кадрах фотаапарата затрымаў штодзённую каршні з сонцам на першым і заднім планах. Фатаграфіі настолькі ўздзейнічаюць на аглядальніка, што міжвойлі стаецца ён часткай гэтага сонечнага вымярэння. Успамінаюцца продкі, якія жылі ў большым за нас сугуччы з прыродай і пе-

Каляровыя і радасныя працы

У Гайнавскім доме культуры 27 кастрычніка адбылося адкрыццё выстаўкі IV Міжнароднага пленэру творцаў-інвалідаў, які прайшоў у жніўні ў Белавежы. Раней працы паказваліся ў мясцовым Асяродку прыродазнаўчай адукацыі.

Прысутны на адкрыцці старшыня Саюза ў карысць творцаў-інвалідаў „Нікэ” Андрэй Валкавыцкі расказаў пра пленэр, адзначаючы ўдзел у ім гасцей з Беларусі, Расіі, Літвы і Бельгіі. Сказаў ён, што пленэры прычыняюцца да абмену вопытам і з'яўляюцца свай-

Арганізатарам выстаўкі была Анна Тарасюк.

го роду аўтатэрапіі калекіх асоб, якія часта ў сваім асяроддзі адчуваюць сябе непатрэбнымі. А. Валкавыцкі звярнуў увагу на каляровыя і радасныя каршны на выстаўцы. Каля б не было там інфармацыі пра творцаў, сказаў ён, цяжка было б здагадацца, што іх аўтары пакутуюць ад калецтва. Апрача пленераў Саюз арганізуе мастацкія конкурсы, сустрэчы з пазіямі і заняткі па артэтэрапіі.

На выстаўцы презентуюцца алейныя і пастэльныя абстракцыі, краявіды Белавежскай пушчы, графіка і разьба. На выстаўцы можна было набыць зборнік паэзіі Барыса Руско „Белавежская арка”, ілюстрацыі да якога зрабіў ўдзельнік белавежскага пленера Уладыслаў Шышко. Пасля закрыцця выстаўкі працы будуць прадавацца на аўкцыёне, а даход — пойдзе ў карысць інвалідаў. Некаторыя працы будуць паказвацца на Вялікім свяце інтэграцыі, якое пра-

водзіцца ў Варшаве, а яшчэ іншыя — будуць змешчаны ў календары.

Да 22 лістапада можна дасылаць працы на VIII Агляд непрафесійнага мастацтва Гайнавскай зямлі, які традыцыйна будзе праводзіцца ў Гайнавскім доме культуры. У аглядзе могуць прыняць удзел творцы-аматары і выпускнікі сярэдніх мастацкіх школ. Кожны ўдзельнік можа даслаць 3-5 прац жывапісу, графікі, разьбы, рисунку, артыстычнага ткацтва ці інтэрсіі. Тэмы прац і тэхніка — адвольныя. У мінульых гадах найлепшыя працы пасылаліся на ваяводскія агляды.

— Апошнімі гадамі было вялікае зацікаўленне нашымі аглядамі. Кожны год з'яўляюцца новыя асобы. У гэтым годзе таксама разлічваем на вялікае зацікаўленне нашай прапановай, — заяўвіла Анна Тарасюк, адказная за правядзенне агляду.

Аляксей Мароз
Фота аўтара

Цуды і дзівы на могілках

[1 ♂ працяг]

блізкіх, але каля забіраюць з незнаёмай магілы кветкі і ставяць іх на магілах сваіх блізкіх, тады яны ненармальныя. Праўду кажучы, не маюць яны сумлення і не баяцца гневу Божага!

Здзіўленне выклікаюць і такія вобразы, калі на могільніку спатыкаем помнікі без здымкаў і даты смерці. Многія людзі ў апошні час ставяць помнікі яшчэ пры жыцці, з найдара-

жэйших камянёў, у розных колерах, дзіўных формах. На могілках многа такіх помнікаў і толькі дзіў бярэ, што ў дзень Усіх Святых сядзяць перад імі людзі, гарыць знічы. Чыю памяць ушаноўваюць? Сцвердзіць можна толькі тое, што людзі становіцца цудакамі на старыя гады. А можа гэтак упłyvaе сучаснасць на наша жыццё. Страх падумаць, што будзе далей.

Паўліна Шафран

іхнія бацькі ці дзяды. Таму на выстаўцы розныя формы мастацтва: графіка, скульптура, кераміка, фатаграфія, жывапіс. Варты пералічыць мастакоў-прафесіяналў (закончылі мастацкія акадэміі), творчы шлях якіх вызначае моцная сувязь з Лэмкаўшчынай: Клаўдзія Маслей, Аляксандра Залітач, Юлія Сламінская, Вольга Лямінская, Яраслаў Палянскі, Наталля Гладык, Анна Дмытрэнка-Туцкая, Арэст Кантор, Андрэй Стэпан.

У каляровыя цыганскі свет уводзяць фатаграфіі Тамаша Тамашэўскага. У 2000 г. па даручэнні „National Geographic” аўтэхай ён 10 краін, сабіраючы матэрыйял пра цыганоў, іхнія жыццё і культуру. На здымках прэзентуюцца адметнасці іхняга жыцця ў Польшчы, Славакіі, Чэхіі, Венгрыі, Румыніі, Іспаніі, ЗША і Індый. Усё гэта „дзеля таго, каб пазнаць і зразумець другога чалавека, каб усвядоміць сабе абсурднасць ксенафобіі і неталерантнасці” — напісаў Тамаш Тамашэўскі, накіроўваючы гэтыя слова асабліва да моладзі.

Лена ГЛАГОЎСКАЯ

Нашы поспехі ў экуменізме

„Маём заняпады на экumenічным полі, — сказаў кардынал Глемп у „Przeglądzie Prawosławnym” (VIII 2001, с. 40). — Не змаглі мы з адносна малой групай прадстаўнікоў іншых веравызнанняў, якія існуюць у Польшчы, стварыць трывалыя формы супрацоўніцтва. Не змаглі мы іх пераканаць, што пераважная большасць не пагражает, але можа памагаць пры вырашэннях супольных проблем. Эта складаныя справы і тут праявілася наша слабасць”. На гэта маём вельмі просты адказ: „Хай сам рымакаталіцызам замест трывумфалізму зоймешца перш за ўсё дасканаленнем сваёй дактрыны, а для гэтага кантакты з іншымі цэрквамі зусім неабязважковыя”.

Вось пералік экumenічных дасягненняў праваслаўя ў Польшчы.

1) Праваслаўная студэнты карыстаюцца Хрысціянскай тэалагічнай акадэміяй са студэнтамі іншых веравызнанняў, аб'яднаных у Польскай экumenічнай радзе.

2) Прадстаўнік праваслаўя нейкі час удзельнічаў у стварэнні экumenічнага пракладу Бібліі, які аказаўся адносна недасканальным.

3) Калі настаяцелем у прыходзе на Волі ў Варшаве быў пратаіерэй д-р Аляксей Знанско, была адслужана літургія ў перакладзе Міхалеўскага на польскую мову, а святыя іншых веравызнанняў стаялі перад іканастасам: адзін чытаў „Апостала”, другі Евангелле, а трэці сказаў промову. Чутка пра гэта абліяцела сталіцу. Спявалі тады рымакаталікі з Варшаўскай філармоніі пад кіраўніцтвам Уладыслава Ёзайтыса. Яны ж — для адсвяткавання 1000-годдзя першага Кірыла-Мяфодзіеўскага хрышчэння Польшчы — у капліцы баптыстуў першы раз адспявалі канцэрт „Цябе, Божа, мы хвалім, а цябе Уладара іспаведуем” Д. Бартніянскага (1751-1825) — бацькі рускай царкоўной польфарні, што вельмі падабалася ўсім, нават мітрапаліту Стэфану (Рудыку). Гэта было паказана першы раз у гісторыі.

4) Таксама і хор а. Г. Шурбака не цураўся спявашч у храме аўгсбургскіх евангелікаў, а за гэтым услед пайшлі канцэрты хораў з Міжнароднага фестывалю ў Гайнаўцы. Сёлета госці прыехалі м.інш. з Масквы, Мінска і Сафіі (Балгарыя).

5) Калі мы ўжо кранулі Міжнародны фестываль царкоўной музыкі ў Гайнаўцы, дык нельга не ўспомніць пра тое, што некаторыя хоры складзены выключна... з рымакатолікам! Вось у 1999 годзе выступіў тамака камерны хор з Кнурава на Сілезіі і хор Дзяржаўнай музычнай школы з Krakawa.

6) А ці ж не экumenічнай падзеяй быў візіт рымскага папы ў кафедры св. Мікалая ў Беластоку? Слухаў ён вельмі моцны мужчынскі хор не „ў адзенні штацкім”, а ў сакральным аблачэнні. У час яго прыездзу ў Драгічын над Бугам мітрапаліт Сава сказаў на чыстай польскай мове такое прывітанне папу, што той — калі пасля быў разам у Сейме — паўолосам сказаў: „Dziękuję za piękne przemówienie”.

7) Патрыарх Царгорада Варфаламей I таксама не захістаўся і пераступіў парог Яснай Гары ў Чанстахове, каб пакланіцца быў — няўмела пераробленай — праваслаўнай іконе Чорнай Мадонны. Тады знянацку загудзеў хор словамі: „Пресвятая Багородице спаси нас!” Па целе прыйшлі мурашкі...

8) Праваслаўныя падпісалі важны дакумент, які сцвярджае, што ўсе хрысціянскія (з малымі выняткамі) веравызнанні признаюць узаемна важнасць хрышчэння ўсіх цэрквau.

9) На „Задушки” ў лістападзе ў рымакаталіцкім і праваслаўным цвінтарным (могільнікам) приходзе святога Іаана Лесвічніка ходзяць паміж могілкамі супольны хрэсныя працэсіі (ходам). Гэта дзеенне пад бокамі Мітраполіі, значыць, можна гэта рабіць.

10) Праваслаўныя прафесары Акадэміі мастацтваў ў Кракаве Адам Сталёны-Дабжанскі і Ежы Навасельскі майявалі і рабілі вітраże і ў касцёлах, і ў цэрквах, а першы з іх зрабіў вітраże на загаданай кірсе Святой Троіцы, пра што мала хто ведае.

11) Сёлета мо першы раз на Беласточыне айцец д-р Грыгорый Сасна свяціў яйкі, каўбасу, сырную „пасху” на Вялікдзень разам з каталіцкім святаром. Пахавальны ўчынак для пераймання.

12) Часцей такое крапленне царкоўнай вадой стала бываць пры адкрыванні для супольнага карыстання публічных аб'ектаў: прыдарожных крыжоў, клубаў, пажарных дэпо і г.д., а вось на першай старонцы „Нівы” ад 16.09.2001 г. бачым, як побач з іерархамі Міранам стаіць і драгічынскі рымакаталіцкі біскуп Антоні Дыдыч у Дубічах-Царкоўных, дзе новая школа будзе мець спецыяльны статут меншаснай.

Акрамя афіцыйных сустэреч бываюць і прыватныя мерапрыемствы. Напрыклад, маршал Сейма прафесар Мікалай Казакевіч у завяшчанні пажадаў, каб пры яго пахаванні былі святыя ўсіх веравызнанняў.

Тут трэба абавязкова папярэдзіць, каб чытачы не рабілі неабдуманых вывадаў, а перад ўсім не казалі: „Калі ўжо наступае збліжэнне і так зусім ужо блізкіх адзін да аднаго ўсходняга каталіцызму (праваслаўя) і рымакаталіцызму, то навошта мне быць рэлігійнай меншасцю і дзеля гэтага цярпець?” Праваслаўе, безумоўна ў нейкіх фундаментальных справах больш правільнае чым рымакаталіцызм (проблемы: святая Троіца, замагільнае жыщё, анат на від другарадныя справы як, напрыклад, разводы, супрацьзачатковыя сродкі, напрамак восі храма і шмат чаго іншага). Біблія кажа, што праудзівая вера гэта імкненне да Прауды. Руская прымаўка падкрэслівае: „Если правду погубишь, тогда и сам пропадёшь”. Для вучонага тэолага перавага праваслаўя над рымакаталіцызмам не падлягае нікому сумненню. Гэта не пярэчыць аднік і таму, што праваслаўе патрабуе хуткай „аўтарэформы”, г.зн. са-мачышчэння ад налётаў.” (pr)

Час пенсіянераў

Урад вырашыў, што ад будучага года ападаткаваны будуць працэнты ад банкаўскіх укладаў. Спярша прафесар Бэлька гаварыў аб дзесяці працэнтах таго падатку, а зрабілася ўдвая больш. Бюджэтную брэш, якую пражэрла „Салідарнасць”, трэба заткнуць за кошт бедных пенсіянераў, якія на працягу многіх гадоў ашчаджалі. Сумленна зарабленыя і цярпіліва адкладаныя гроши становіцца лёгкай дабычай дзяржаўнай

казны. І ніхто з нас ад гэтага не стане ўцікаць у Беларусь ці на Багамскія астравы. Перад выбарамі гаварылася, што будзе змаганне з ценявой эканомікай, але пасля выбараў наступіў час дзеянняў — час пенсіянераў. За тыя забраныя гроши яны і так нямнога купілі б, але дзяржаве важная кожная залатоўка. І на тых, што гроши хаваюць у шкарпеткі, таксама знойдзеца спосаб.

Андрэй ГАЎРЫЛЮК

Чалавек вялікай ахвярнасці

Аляксандар Асіпюк.

„Нечаканая радасць” і я рашыўся выка-наць яго са сваіх матэрыялаў як ахвяру на царкву. За царкоўныя гроши наняў я знаёмага разъябра і ён упрыгожыў кі-вот, а пасля, разам з членамі Царкоўнай рады, паскладалі ківот у царкве. Вясной завёз я ў жаночы манастыр у Дайлідах чашу і думаю пра наступныя ахвяры на гэты манастыр, які пасля будзе пераселены ў Звяркі, — паведаміў А. Асіпюк.

Раней А. Асіпюк зрабіў дзвёры і аckenцы для часоўні ў Крынічцы і падараў туды іконы Божай Маці і св. Мікалая Цудатворца, а таксама выканаў са свайго матэрыялу прастол у ніжнюю царкву св. Дзмітрыя Салунскага ў Гайнайцы.

— Аляксандар Асіпюк гэта чалавек, які заслужоўвае на асобую пахвалу і вылучэнне за ахвярнасць Царкве. Мы лічым, што самая вялікая ўзнагарода для такіх людзей будзе ў Нябесах, але і на зямлі трэба дацаніць іх ахвярнасць, — сцвярджае мітрафорны пратаіерэй Міхаіл Негярэвіч, настаяцель Свята-Троіцкага сабора ў Гайнайцы. — У нашым саборы большасць сталяркі зрабіў за невялікай аплатай менавіта А. Асіпюк. Ён жа многа папрацаваў і для Варшаўскай мітраполії.

— Есці многа на адзін раз не магу, бо вельмі слабое кружэнне крыві. Ведаю, што пажыву год або два, але веру, што ўсё ў руках Бога. Адночы трапіў я ў аварыю і нават не паразіўся, а іншыя людзі з аварыі паехалі ў бальніцу. Іншым разам, калі заслав з вялікай хуткасцю наехаў на ясень 18-сантиметровай таўшчыні, ссякаючы яго. І гэтым разам я не пачярпеў. Можа за гэтыя ахвяры і здароўе служыць мене, — задумваецца А. Асіпюк.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

Выходаць з самых маладых гадоў

У Гайнайцы Дзень настаўніка святаваўся ў Свята-Троіцкім саборы 21 кастрычніка. Пасля Літургіі быў адслу-жаны малебен, у час якога разам са свяшчэннікамі маліліся настаўнікі і пенсіянеры. Пасля ў прыходской зале адбылася сустэреч на тэму настаўніцкай працы і выхавання дзяцей.

Настаўнікі і пенсіянеры прывітаў пратаіерэй Славамір Хвойка, кіраўнік Інстытута праваслаўнай культуры ў Гайнайцы, які разам з Гайнайскім гуртком Праваслаўнага брацтва св. св. Кірылы і Мяфодзія ўжо чарговы раз ладзілі такое спатканне. Пазней з дакладам „Выхаванне дзяцей паводле святых Айцоў Царквы” выступіў пратадыякан Тамаш Ляўчук. Выхаванне дзяцей, гаварыў дакладчык, павінна распачацца з выпраўлення жыцця ў саміх выхавацелей, а галоўнай мэтай выхавання дзяцяці павінна быць збаўленне душы. Дзеля гэтага дзіця траба ахрысціць і як найчасцей прыводзіць у царкву. Айцэ Тамаш падкрэсліваў, што ўжо з самага маладога ўзросту траба бацькам вучыць дзяцей рабіць знак крыжа, гаварыць малітвы і неабходна павесіць над іх ложачкам іконку. Сказаў ён, што бацькі павінны самі паказваць, што жывуць паводле Божых закону і з маладых гадоў гаварыць са сваімі дзецьмі пра Бога.

У час дыскусіі за кавай і гарбатай настаўнікі гаварылі пра выхаванне дзяцей. Падкрэслівалі яны, што дзеці і мо-

ладь становіцца ў школах штораз менш паслухмянымі і таму праца настаўніка робіцца больш цяжкай, а рэзультаты выхавання штораз меншымі. Присутныя пахвалілі метад выхавання дзяцей праз працу, які прымяняеца ў Амерыцы і крытыкавалі способы выхавання дзяцей, якімі зараз карыстаюцца ў школе. Іерэй Яўгеній Падгаецкі вельмі цёпла ўспамінаў сваіх суроўых настаўнікаў, якія рознымі способамі патрабавалі ад вучняў паслухмяніці. Присутныя адзначалі, што для поспеху ў працэсе выхавання неабходна шчыльнае супрацоўніцтва з бацькамі, якія ў сваю чаргу павінны звязацца з дзецінай.

Настаўнікі наракалі на невысокія зарплаты і цяжкую працу. Пенсіянеры пачышалі іх, што зараз намнога менш працы ў настаўнікаў, чым было раней. Старэйшыя педагогі ўспаміналі, што працеваў больш за трыццаць гадзін у тыдзен, уключна з суботамі. Пратаіерэй Васілій Шклярук успамінаў працу ў якасці настаўніка ў вёсцы Грабавец, дзе калі двухсот дзяцей вучылі троє настаўнікаў.

У час дыскусіі ставілася справа навучання Божага закона ў школах. Присутныя палічылі, што да паспяховай працы на ўроках апрача добрых настаўнікаў патрэбна добрае супрацоўніцтва з дырэкцыямі школ і бацькамі.

(ам-3)

Васіль Целушэцкі (1933-2001)

Раптоўная смерць 26 кастрычніка 2001 года забрала Васіля Целушэцкага — вядомага на Гайнаўшчыне дзеяча на грамадскай і асьветна-культурнай ніве.

Нарадзіўся В. Целушэцкі 1 мая 1933 года ў сялянскай сям'і ў вёсцы Нове Ляўкова (Нараўчанская гміна). Дзяцінства яго не было лёгкага, хлопцу давялося памагаць бацькам у гаспадарцы і вучыцца. Сціплы і працавіты здабыў вышэйшую адукцыю. Настаўнічай і быў кіраўніком школы найперш у Дубічах-Царкоўных, затым у Луці і нарадзіўся ў Старым Ляўкове. Працаваў у школе ад 1953 да 1994 года. Будучы на пенсіі вёў урокі юшчэ сем гадоў. Вучыў шанаваць і любіць родную беларускую мову.

Заўсёды знаходзіўся ў самым віры грамадскага жыцця ў сваім асяроддзі. Аддаваў усяго сябе школе, навуцы і грамадской дзейнасці. У першыя гады існавання Беларускага грамадска-куль-

турнага таварыства актыўна ўключыўся ў яго дзейнасць, працаваў у гуртку БГКТ у Ляўкове, быў актыўным Гайнаўскага аддзела БГКТ. Вёў маладзёжны хор беларускай песні, ездзіў з ім на выступленні па ўсім наваколлі. Галоўнае праўленне БГКТ высока ацаніла дзейнасць хору і ўзнагародзіла яго акардэонам.

Васіль Целушэцкі — чулы настаўнік, сардичны прыяцель моладзі, скромны і добрага сэрца чалавек. Любілі і шанавалі яго вучні, бацькі, дарослая моладзь. Ён быў ініцыятаром разбудовы ляўкоўскай школы і старшынёю камітэта пабудовы школы.

В. Целушэцкі жыццё звязаў з музыкай. Прыйгожа співаў, іграў на мандоліне, скрыпцы і акардэоне. Быў кіраўніком песеннага калектыву „Цаглінкі” (ён, між іншым, быў лаўрэатам конкурсу „Беларуская песня — 1987”). Будучы на пенсіі вёў 20-асабовы школьны інструментальна-вакальны хор. Пару га-

доў вёў таксама царкоўны хор. Васіль Целушэцкі ўжо не чуе роднай песні, якая яму спадарожнічала ўсё жыццё. Цяпер яму, пакойнаму, співаюць бярозы ды сосны на могільніку.

Уклад В. Целушэцкага ў развіццё асветы і культуры быў высока ацэнены грамадствам. У 1975 годзе ён быў узнагароджаны Залатым крыжам заслугі, сярэбранай адзнакай Саюза польскіх настаўнікаў, а таксама шэрагам ганаровых грамат. Цяжка памірыцца з тым, што няма яго ўжо сярод жывых.

На месца вечнага спачынку памерлага прыйшлі развітаца члены самадзейнага мастацкага калектыву „Цаглінкі” з яго цяперашнім кіраўніком Мікалаем Мяжэнным з Гродна і сотні жыхароў Новага Ляўкова, Старога Ляўкова і наўакольных вёсак. Яго магілу на новаляўкоўскім праваслаўным могільніку пакрылі кветкі.

(яц)

Амаль панам не стаўся

6. На новых

Пахадзілі мы з татам па нашай гаспадарцы, спаленай фашистамі. Дзе тая хата стаяла — усюды папялішча. Не пажылі мы ў той хаце разам. Бачыш, каша тата, вызначылі немцы ўжо дату на парад у Москве, але пагоняць іх хутка дадому! Паслухай у ціхую ноч: стралініна на ўсходзе. Гэта доказ, што жывуць юшчэ рускія...

Немцы сярод нас свой завялі парадак. Кантынгенты забіралі. Калоць парсюючай не дазвалялі. У лес на працу мужыкоў выганялі. На дарозе шарварак адрабляць прымушалі. Маладых у Нямечыну на прымусовую працу сталі забіраць. Як людзей ні прыгніталі, ўсё адно яны ў галаве мелі: лепшай долі дачакаць.

Мой тата Мядофдзій стараўся, не ленаваўся. Як толькі даваў рады, на новую хату матэрыйял збіраў. Сярод сваякоў і знаёмых маркі купляў. За гэтыя гроши ў Гайнаўцы на новую хату драўніну набываў. Першую зіму мы ў суседзі ўжылі, таму што ў дзедавай хаце месца для сябе на знайшлі.

Да нямецкай улады сталі людзі прывыкаць. Праўда, цяжка ў жыцці. І хату мы не так хутка збудавалі. Час жа ж на месцы не стаяў. Трэці год вайны юшчэ. Немцы на ўсходзе сталі за сваё даставаць. Калі ж яны назад уцякаць будуць? Гэтая пара ў канцы наступіла, уся нямецкая тэхніка назад паваліла. Мы ж

казалі і чакалі, гаварылі людзі, што пойдуць яны так, як і прыйшлі. Нічога добра га ў нас тут не знайшлі. Прыйнеслі нам столькі бяды ды турбот, нарабілі ўдовіц, калек і сірот. Яшчэ адну трагедыю наш народ перажыў. Вытрываў, аднак, хоць з апошніх сіл. А калі вайна на заход адышла, зноў працавілася і ахвота жыцця на людзей найшла. Ой, штосьці мне вершам пісацца пачынае!..

Сталі зноў нашы сяляне як мурашкі жытло сваё адбudoўваць. І нашаму тату ўдалася хата на славу. Хоць невялікая, але свая. Канец з канцом, праўда, ледзь усе зводзілі, але сталі людзі ажываць. Час не чакаў і людзей падгандані. Сваё час робіць. Старыя старэоць, маладыя жэнічка, сваіх дзетак нажываюць... Старае разова таксама развівалася, прыгажэла. З часам усе жыхары хаты сабе пабудавалі. Колькі з рук майго таты дамоў выйшла! Ніхто не падрахаваў.

З кожным годам лепш жылося, хаты маім бацькам юшчэ шмат гора прыйшлося. Па вайне мая сястра на свет прыйшла. Прыменіла хвіліны цешаць, але ж іх няшмат у жыцці. Бацькі старэлі, мы падрасталі. Не ўбачыши калі, самастойнымі сталі. Толькі што гэта ўжо іншы раздзел нашага жыцця. І калі здароўе не будзе шванкаўца і памяць дапіша, і Господ час пашле, тады юшчэ штосьці і мы дапішам.

Грыша Мароз

Усё можа здарыцца ў жыцці

Успаміны Міхала Якубовіча, народжанага ў Гародчыне ў 1924 г., жыхара Бельска-Падляшскага.

Нарадзіўся я ў 8-асабовай сям'і селяніна. Невялікая бацькава гаспадарка заўспечвала жыццё без голаду. Разам з братамі працаваў я ў полі, разам з імі хадзіў на вячоркі — аж да самай вайны так было. Ужо з самага пачатку вайны Ян і Мікалай трапілі на прымусовыя работы ў Нямеччыну, а пазней прыйшлі па нас — мяне і Васю. Пра лёс братоў мы не ведалі нічога. Мы з братам трапілі ў Кёнігсберг, у вялікі фальварак старога немца Міхтэйна. Баўэр жыў сам. Жонка яго выехала ў Германію, а сыны былі на фронце — пад канец вайны загінулі.

У маёntку многа было работы. Апрача нас працавала яшчэ 15 мужчын і 4 жанчыны з-пад Беластока. Яны займаліся хатай, кухняй і агародам. Даўбыту было мнагавата — 20 кароў, якіх трэба было даць, свіні, коні. Найгорш было з даенным, бо рабілі гэта дзве асобы — я і Генек з Курашава. Да 7 гадзінны трэба было закончыць справу з каровамі, бо пан прыходзіў правяраць ці вымёны былі пустымі. Потым трэба было накарміць, прывесці ў парадак коней і выйсці ў поле. Так дзень у дзень работы хапала юсім. Баўэр, калі хто працаваў салідна, узнагароджваў такога час ад часу бутэлькай гарэлкі. Карміў нас добра, але калі хтосьці выклікаў на сябе яго гнеў, то не было змілавання. Патрапіў так збіць, што два дні чалавек не мог хадзіць. Спаткала гэта аднаго з парабакаў — Васілю, які хацеў украсіць бульбу з капца.

Ад нашага маёntка да Кёнігсберга было 18 кіламетраў — недалёка — і пан, едучи машынай у горад, забіраў па чарзе аднаго з нас да помачы пры пакупках. Цікава было паехаць у горад, па-

бачыць што-небудзь новае, аднак пан не дазваляў на нішто. Чакаць трэба было каля самахода або разам з ім ісці за пакупкамі ў магазін.

У маёntку мы з братам былі амаль 4 гады, да пачатку 1944 года. Калі рускія войскі сталі набліжацца, пан не думай пакідаць маёntак і адпустіць нас дахаты. Не перапалохалі яго нават бамбардзіроўкі, сядзеў у маёntку амаль да самага канца.

Руская армія, вызываючы нас, змабілізавала нас адразу ў свае рады. І так трапілі мы з братам на фронт. Атрымалі віントўкі, торбу сухароў, па пачцы кавы і папяросаў. З рускай арміяй увайшлі мы ў Берлін. Мае вочы бачылі многа гора, якога не было нідзе ў свеце. Вайна знішчыла чалавецтва. Потым у жыцці нішто мяне так не парушыла як тое, што бачыў у час вайны. Дзякую Богу, вярнуліся мы з братам дахаты — цэляя і здаровыя. За час нашай адсутнасці памёр бацька, асталася толькі маці з баўбуляй і сёстрамі. Ян і Мікалай не вярнуліся. Як даведаліся мы пазней, першы загінуў ад бомбы, якай яго разарвала, а другі быў ранены ў бітве. Яны таксама трапілі ў рускую армію. Апошні выехаў у ЗША. Да сённяшняга дня атрымаў я ад яго трох весткі — што жыве, ажаніўся і не будзе вяртацца.

І так пачалі мы жыццё нанава. Кожны пайшоў у свой бок, абзвавёўся сям'ёю, пабудаваўся. Абое з жонкай нядаўна перасяліліся мы ў Бельск да дачкі, бо баяліся маладыя аставаць старых саміх на вёсцы, бо то ўсё можа здарыцца, гаварылі. То і падумаў, што не буду сваицца, бо можа і праўда. Гады ўжо не тыя і ўсяляк можа быць дык і дажываю ў горадзе, а пры нагодзе даглядаем унукай, памагаем дачцэ.

Запісала Паўліна Шафран

Вясковы гандаль — каліс і сёння

Пры санацыі да 1939 года на вёсках усходняй Беласточчыны было вельмі мала крамаў. Тут пераважна фурманкамі ездзілі яўрэі з харчовымі ды прамысловымі таварамі. Каля нашай вёскі, бывала, празджаў па-за стадоламі жыд, а малыя дзецикі кідалі ў яго каменем. Ен тады паганяў коніка, каб уцячы, а потым скардзіўся бацькам.

Яўрэі прадавалі розныя тавары, а калі ўжо Цалка з Заблудава прывозіў бочку салёных селяндоў, людзі хуценка іх раскуплялі, а ляк кубачкамі ды збанкамі забіралі дадому. Тады варылі бульбу „ў мундзірках” (так называлі бульбу варажную з лупінай), лупілі яе і елі з лякам з-пад селяндоў. Ой, якай то была смачная вячэра!

Іншы жыд-гандляр купляў, напрыклад, бутэлькі ды рознае шкло. Бутэлькі адразу біў на фурманцы і яму гэта аплачвалася. Яшчэ іншы жыд вазіў пасудзіну, іголкі, розную драбязу і аблінёваў на шматы. Усе яны з таго гандлю жылі і ўтрымлівалі свае сем'і.

Калі ў 1939 годзе на Беласточчыну прыйшлі саветы, адразу па вёсках пачалі арганізацца ларкі-кааператывы. Тады яўрэі перасталі па вёсках гандляваць. Падобнае падобнае, падобнае. Гэта скруплялі ўсе сельскагаспадарчыя тавары, шматы і бутэлькі. У канцы 80-ых гадоў памяняўся лад у нашай краіне. Цяпер прыгожы гэссаўскія крамы стаяць, нішчэюць і страшаць людзей. Па вёсках сталі ездзіць аўтакрамы з харчовымі прадуктамі, але вось бутэлькі і шматы куды дзягаць і сяляне вымушаны іх выкідаць преч у ямы. Цікава мне, ці сапраўды ў нас не аплачваецца скрупляць пластмасавую і шклянную тару, а танней яе прадукаваць?

Мікалай Лук'янюк

Супермен

Антаніна нарадзіла чацвёра. Усе на сваё роднае прозвішча па першым мужу. Маці-адзіночцы цяжка жывеца, дык дзяржава паможа. Мусіць дапамагаць, бо, усё ж, дзяржава таксама і матка наша, мае ававязак, і мы ўсе разам з вамі, памагаць бездапаможным і бяздольным. Хоць Антаніна Байлук не жыве адна, з тымі чацвярыма дзеткамі, з якіх, сын той першага мужа, ужо ў ліці. Жыве з канкубінай і сваім дзецым і бацька тae малалетням тройкі, Юры Гузак. Шлюбу з Антанінай не бяруць, бо нашто? Прауда, Антаніна не мела б нічога супраць, каб, усё ж, пасля дзесяці гадоў супольнага жыцця той шлюб з любым уязьцем, законнай жонкай яму быць, дык Юры талкова тлумачыць, што гэтак выгадней. Антаніна ж гроши атрымлівае ад дзяржавы, ён жыве, корміць усіх, поіць, а і так аліменты трэба яму плаціць на двое дзеяць з папярэдніх сувязяў з жанчынамі (адна была жонкай). Там у яго ёсць сын і дачка. Дык нашто, калі што, зноўку па судах цягніцца?

Скажаце, пэўна, каханне засціць вочы. А як такога не кахаць — прыгожы, статны, усюды з ім паказацца можна. Можа, не так ужо і ўсюды, але ў сваёй кампаніі — ага. И скажа што не так, дык, што ж, даруецца, і натрэпле, дык у сваіх сценах. Антаніна таксама не бязмен, умее варушыцца. А хто любіцца, той і чубіцца. А рабіць Юры рабіць, гроши дахаты прыносіць, ёсць за што аплаціць кватэру (а быў час, калі наймалі, плацічы доларамі за паўгоду або і цэлы год), пракарміцца, дзеяць адзець. Ну, вядома, час ад часу і выпіць чарку, у госці пайсці. Бо што за жыццё было б, калі б не крышку тae радасці.

Юркава маці, якой, вядома, не вельмі падабалася, што так грэшна жыве сын, спачатку намаўляла, каб яны павяячаліся. И тыя ж яе троє ўнукі прозвішча чужое носяць. Бы не сынавы былі. Гроши грашыма, але ж сумленне людзі мець нейкае павінны, і перад людзьмі чужымі нейкі сорам... Расхварэлася ад таго ўсяго. Ад усяго жыцця, бо і сама з мужам яго нялёткае мела. А тут унучакі цудоўныя, крэпенькія, здаровенькія, рыхтык Юрка. И сынкі, і дачушка. И хактаратам у яго ўдаліся, шустрыя такія, жулічки. Румянія, не то што тыя ўсе хваравекія, што то і малака нельга ім, і булкаю звычайнай не на-

корміш. И куры пры іх, і вонкі на сцюжу адчыніяй — ніякая халера іх не бярэ, рыжыкаў! З тым курэннем то Юрка з Тоськай то, можа, і занадта... Ды што вы, ніяк малым не шкодзіла гэта, і не шкодзіць. Гэтай думкі таксама і маці Антаніны, Вірненя. Но і паглядзіце на суседавага Патрыка: кормяць, поіць, вітамінкамі натыкаюць, папяросны дух на кіламетр не падпускаюць, а дзіцё, як кацянё.

Чыстыя тайфуны дзеци Антаніны і Юркі. И нуды на іх ніяма. Бывае, і цацка непатрэбная, усім умеюць забавіцца. Запалкамі, кубікамі, газетамі, каменнем... Не, не бойцеся, нічога яшчэ не падпалілі, не разблілі, не заблілі выпадкова. Ага, яшчэ тэлебачанне любяць. Каб перадыхнуць, Антаніна ўключыць „баечкі”, і — „споко”. Можна нават да суседкі на пару гадзін сысці. Но ж Антаніне — хоць галаву адкруні, з тою хатаю, з тымі дзецымі! Каб большыя былі, то, можа, працу б якую знайшла. Ды і са школамі людзі работы сёння знайсці не могуць. И выйсця Тоська не мае, як трymацца Юркі, бо і абвешаная тымі дзецымі, і грошай не было б... Но ж за тыя, ад дзяржавы, не ўтрымалася б. Хоць, кажуць, „просямейная” палітыка ў краіне...

Ну, з тымі казкамі. Наглядзіцца хлопчыкі, і гуляюць у суперменаў, чарапашкі ніндзя, батманаў, людзей-павукоў... У гэтых самых, пакемонаў. — Сіла агню, моц пса, руки ўверх, бо страляць буду! Тата-та-та! Бах-бах! — далятаем на ўвесь блок. Гуляюць так усе дзеци.

Пайшла Антаніна на гадзінку да суседкі. Пад тэлевізарам застаўся чатырохгадовы Юстын (завуць яго Джастын). Вярнулася маці дадому, а ў хадзе малога ніяма. Выйсці ж сам не мог?! А тут раптам адчыніоцца дзвёры, на парозе стаіць малы, за вушка трymаецца.

— Мама, я акном выйшаў. Ручка баліць мне...

Забаўляўся ў супермена Тосін Джастын. З трэцяга паверха паляцеў! Забралі яго ў бальніцу, на пару дзён, на клінічнае назіранне. Прыйехаў з камандзіроўкі бацька, на кабету насеў: не дапільнавала. И маці ягона праз дурноту Антаніна праладае, крычыць Юркі: даведалася, што ўнучак выпаў з акна, без духу бегла, і перад іхнім домам інсульт бабульку паваліў. Ляжыць без памяці ў бальніцы, варочаць яе трэба. Усё праз Антаніну! Кіне ўсё Юркі, кажа, бо ўжо мае досыць.

Лукаш ПРАВАСУД

300-гадовы дуб-волат перед Прыродазнаўчым музеем у Белавежы.

Дрэвы-веліканы

Самая вялікая дрэва ў пушчы — гэта дубы. Вышыня іх дасягне сарака метраў, а ствол — да 750 см у абхваце, а агульная маса драўніны такіх экземпляраў даходзіць да 70 кубаметраў. Урост велікану перасягае 500 гадоў.

У Белавежскай пушчы дубы займаюць самыя вялікія плошчы, складаючы паталок верхняга яруса прасторавай структуры лясного масіву. Больш за 50 метраў узышаюцца толькі паасобныя елкі. Летам ва ўнутр

шматлікіх відаў лясной расліннасці сонечнія прамені прабіваюцца з цяжкасцю.

У пушчы расце некалькі соцень старых дрэў — помнікаў прыроды. Апрача дубоў сустракаюцца тут высокія елкі (52 м), ліпы і ясені (43 м), сосны (36 м), дзікайя яблыня (24 м), а таксама вярба, якая звычайна расце ў выгдзяззе кустарніка, а ў пушчы вырастает на 26 метраў.

Міхал МІНЦЭВІЧ
Фота аўтара

Вер — не вер

Дарагі Астроне! Прысніўся мне сон пра цыган. Наогул, здаецца, ты пісаў, што гэта абазначае ці не фальш, падман нейкі. Але мне гэты „цыганскі” сон паказаўся даволі прыемным, дык я ўжо і сама не ведаю, што пра яго думаць. Таму вырашила напісаць табе і папытатца.

Быццам я знаходжуся ў нейкай зале (мо гэта філармонія), дзе адбываецца, здаецца, фестываль цыганскай песні. Я гэту залу бачу, але там гледачоў ніяма. Мы знаходзімся за сцэнай, на так званым „заплеччы”.

Людзі, якія прыехалі, спяць на падлозе. Усе яны — цыганы, ці, як сёння іх называюць, ромы. Я чамусыці тут таксама сяджу на падлозе. Побач са мной цыган гадоў пяцідзесяці. Ён чымсьці незадаволены. Быццам не даем яму спаць ці што. Ён вельмі падобны на дона Васіля — каржакаваты, прыгожы твар, ды і ўзросту таго ж. Ён пачынае мяне нешта павучаць, гаварыць пра жыццё, а я яго не слухаю. Накрываю яго беражліва коўдрай. Хачу, каб ён нарешце заснуў, бо не спіць з-за нашых раз-

моў. Але цыган, знерававаны, устаў і пайшоў у канцэртную залу і пачаў іграць на фартэпіяна. Я здзівілася: ці гэта нерви яго падвялі, ці проста хоча душу адвесці, а може заснучы перад выступленнем...

Дык як жа ты думаеш, Астроне, што можа абазначаць гэты сон?

ДАР'Я

Дар'я! Сумна мне паведамляць табе такую вестку, але цыганку ці цыгана сніць — здрада ў каханні. Але так ці інакш, раней ці пазней ты гэта будзеш ведаць. Дык молепш — раней. Прынамсі зможаш падрыхтавацца, і той жыццёў ўдар не будзе такі моцны і нечаканы.

А вось жа і зрабіць нешта ў тым напрамку, каб прадухіліць такую бяду, ты яшчэ паспееш. Ёсць у мяне наконт гэтага нават пэўныя меркаванні. Датычацца яны таго, што цыган, падобны на дона Васіля (вядома, найважнейшага сёння ў Польшчы рома), пачаў іграць на фартэпіяна. А калі сам у сне іграеш або чуеш ігру на музычных інструментах, можна спадзявацца поспеху, радасці і мірных адносін са сваім асяроддзем. Дык, можа, пасля навальніцы на твайнім небасхіле пакажацца вяслка.

АСТРОН

Каб было бяспечней...

У Чыжах правялі конкурс сярод сялян на тэму бяспечнасці і гігіені працы ў сельскай гаспадарцы. Былі атракцыўныя ўзнагароды і вялікае зацікаўленне сярод земляробаў. Уздзельнічала ў ім 28 чалавек з Чыжоўскай, Арлянскай, Бельскай, Гайнаўскай і Нарваўскай гмін. Пераможцамі

сталі Мікалай Несцярук з Кленікаў, Пётр Філіповіч з Ласінкі і Андрэй Якімюк з Коўжына. Арганізатор конкурсу — гайнаўская Каса сацыяльнага страхавання сялян узнагародзіла іх электрычнымі дрылямі.

Узнагароды ўручыў кіраўнік Касы Мікалай Раманюк.

(яц)

Гайнаўская прафілактыка

Гайнаўскі павет налічвае больш за 52 тысічы жыхароў, што складае 4,31% насельніцтва Падляшскага ваяводства. На тэрыторыі павета працуе ўшыць шыўкі маткі, рака грудзей і рака прастаты.

У лістападзе праводзіцца абследаванні па выяўленні СНІДу. Паводле Анны Ліс з Краёвага цэнтра СНІД, у Польшчы зарэгістравана 7158 ВІЧ-інфіцыраваных. Даныя гэтыя няпоўныя, паколькі многія скрываюць сваю хваробу. Краёвы цэнтр СНІД у лістападзе будзе прыкладаць у шматлікія часопісы лістоўку з альтэрнатыўнымі пытаннямі. Калі атрымальник лістоўкі адкажа на адно з пытанняў „так”, значыцца, павінен абследавацца ў білжайшым пункце медыцынскай службы. Паводле Анны Ліс, большая схільнасць да заражэння крыві харектэрна жанчынам. Таму яны павінны выказаць разважлівасць і акуратна паставіцца да абследавання па выяўленні СНІДу.

(ус)

Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палоцкая, Марыя Федарук.
Друкарня: „Orthodruk”, ul. Składowa 9, Bielastok.
Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstu nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumerata: 1. Termin wpłat na prenumeratę na I kwartał 2002 r. upływa 5 grudnia 2001 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na I kwartał 2002 r. wynosi 26,00 zł.

3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 84,00; pocztą lotniczą Europa — 96,00; Ameryka Płn., Pl., Środ., Afryka, Azja, Australia — 120,00.

Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A. Oddział Krajobrazowej Dystrybucji Prasy, ul. Towarowa 28,

00-958 Warszawa. Nr konta PBK S.A. XIII Od-

dział Warszawa 11101053-16551-2700-1-67.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,30 zł, a kwartalnie — 42,90 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,60

(kwartalnie — 59,80), pocztą lotniczą: Europa — 5,20 (67,60), Ameryka Płn., Afryka — 5,80 (75,40), Ameryka Płd., Środk., Azja — 6,40 (83,20), Australia — 8,20 (106,60). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tygodnika „Niwa”, Bielastok, ul. Zamenhofa 27, nr konta PBK S.A., I Oddział Bielastok, 11101154-401150015504.

Niva

ТЫДНЕВІК
БЕЛАРУСАЙ
У ПОЛЬШЫ

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка „Niva”.
Старшыня: Яўген Мірановіч.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Bielastok 2,
ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 149.
Тэл./факс: (0 85) 743 50 22.
Internet: http://republika.pl/niva_bielastok/
E-mail: niva_bielastok@poczta.onet.pl

Нука

... няма гісторыі, няма мовы, няма свабоды, няма ладу і, магчыма, хутка ня будзе дзяржавы...
<http://www.anekdotov.net/>

Няма

Пармэнід сцьвярджаў, што ёсьць адно тое, што ёсьць, і нікага **няма** — няма. Але чалавек на свае вочы бачыць, як усё былое пакрысе зынікае ў адсутнасці самога сябе.

Прычым у кожнай мове існуе слова **няма**, але, бадай, ніводнае зь іх не парадаўнаеца з нашым. І не сцішайцца мяне ўпікаць за mestachkovы патрыятызм. Залішне шмат беларускае **няма** ўвабрала ў сябе таго, што ня здарылася, не адбылося, не знайшлося. Залішне шмат у ім таго, што добра распачыналася, але зынікла дазваньня ў невараци.

Пакуль іншыя народы прырасталі здабыткамі, мы мацаваліся стратамі. І цяпер мы багатыя на **няма**, як нікто. У нас **няма** гісторыі, **няма** мовы, **няма**

свабоды, **няма** ладу і, магчыма, хутка ня будзе дзяржавы. Дый пра саміх беларусаў хто ўпэўнена скажа: ці то яны ёсьць, ці то іх **няма**?

Аднак хто ведае, можа, гэтае слова ўвабрала ў сябе ня толькі нашу долю, але і наш лёс? Можа, самім лёсам нам наканавана адбыцца менавіта праз **няма**, якое мы выношваем усярэдзіне саміх сябе ўжо цэлае тысячагодзьдзе? Колькі за гэты час вусыцішае „нішто” праглынула імпэрыяў, народаў, культуры, якія ганарліва раскашавалі сярод сваіх здабыткаў і перамогаў? Ад іх ужо даўно і знаку не засталося. А мы, збіральнікі стратаў і паразаў, затуленыя сваёй адсутнасцю, перакрочваем у трэцяе тысячагодзьдзе, магчыма, як раз дзеля таго, каб засьведчыць наша вялікае **няма** як самы надзеіны шлях праз час і быцьцё.

Валянцін Акудовіч
Паводле часопіса «ARCHE», 7/2000

Двухлітарная крыжаванка

1		2	7	3	3	4
1		5	6	11		4
7	8			9		
10	9	8				
11	2			12	13	
14		6	15			10
16			17		5	

Гарызантальна: 1. дзіцяня свінні, 3. опера Манюшкі, 5. месца згібу руکі, 7. ірыска, 9. іспанская рака ў Памплюне, 10. начальнік штата ў ЗША, 11. румынская песня, 12. выспа ў Алеуцкіх астрахах, 14. тата, 16. член рэлігійнай секты ў Расіі, узінклай у канцы 18 ст., якая працавала барацьбу з плоццю, 17. дрэва з чырвона-аранжавымі гронкамі.

Вертыкальна: 1. верхняя вопратка, 2. вялікая вёска, 3. запруда, 4. яма на дарозе з вадой і грязю, 6. схільнасць да зламынасці, 8. постаць чалавека ў скульптуры, 9. Ноева гары, 11. расій-

скі порт на паўднёвым заходзе Сахаліна, 13. невялікае памяшканне спецыяльнага прызначэння, 14. салдат, 15. пакаранне за злачынства.

(Ш)

Рашэнне крыжаванкі складуць літары з пазначаных курсівам палёў. Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дацьлюць у рэдакцыю правільнія рашэнні, будуць разыграны кніжны ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку з 40 нумара

Гарызантальна: асот, бухта, анемія, нерв, вазак, аказія, Фараход, гулаг, аплявуха, непаседа, яміна, смажанка, фасфат, Арава, Атай, вяпрук, сцэна, Абай.

Вертыкальна: Хулагу, страфа, снегапад, тавар, невад, фізік, Кагасіма, кулябяка, Гуно, ліпа, гулі, жаба, панарама, Марыца, навіна, басяк, сфера, атака.

Рашэнне: **Пад беднай вопраткай бывае багатае сэрца.**

Кніжны ўзнагароды высылаем **Казіміру Радашку** са Свебадзіцай і **Мікалаю Сазановічу** з Навін-Вялікіх.

Анты-Нобель за дзівы

Навукоўцы з Гарвардскага універсітэта ад 11 гадоў узнагароджаюць сапраўдныя жамчужыны нонсенса або сур'ёзныя доследы над смешнымі проблемамі. Некаторыя называюць гэтыя ўзнагароды Антынобелеўскай прэміяй.

У галіне медыцыны ўзнагароду атрымаў Пітар Барс за навуковую працу „Траўмы выкліканыя звальчаючыміся ка-косавымі арэхамі”. Як выказалі доследы бальніцы ў Алотау (Папуа — Новая Гвінея), 2,5 % выяўленых траўмай сапраўды мела дачыненне да ка-косавых пальмаў.

У эканоміцы антынобелеўскую прэмію атрымаў чалавек родам з Беласто-ка, Войцех Капчук, работнік універсітэта Брытанскай Калумбіі разам з Джо-элем Слемрадам (з Мічыген бізнес скуль), якія адкрылі залежнасць паміж смяротнымі зыходамі і абавязкамі будучых пакойнікаў перад фіксусам.

Па публічнай ахове здароўя журы захапілася працай двух індускіх вучоных Чытараньяна Андрадэ і В. С. Шырыры з Нацыянальнага інстытута псіхічнага здароўя і неўрафізіялагічных навук у Бангалоры. Яны, вось, адкрылі, што малалеткі часта калупаюцца ў сваіх насах. Даследаванні, якія ахапілі 200 вучняў даказалі, што 7,6 % з іх робіць гэта часцей чым 20 разоў у дзень. Для 17% калупанне ў носе стала сур'ёзнай проблемай, якая адмоўна ўплывае на іхняе жыццё. У чвэрці паддоследных вучняў даводзіў той брыдкі на вык дырывацёку з носа.

З галіны вынаходніцтва: Бак Веймар з Пузбла ў Каларада атрымаў прэмію за сканструяванне газашчыльных трусоў з паглынальнікам брыдкіх пахаў ад уздущыця. А па фізіцы вырашана была проблема ўсіх карыстальнікаў душа з фольгавай занавескай: чаму гэта ў час купання раптам яна заўсёды выпукваеца ў сярэдзіну ды прыліпае да цела? Дэйвід Шміт з універсітэта ў Масачусэцце пакарыстаўся пры ращэнні проблемы камп’ютэрнай сімуляцыі і даказаў, што ўва ўсім вінаваты эффект Бернулі — струмень

<http://www.anekdotov.net/>

вады з душа вытварае хвалю паніжана-га шіску, і той засмоктвае заслонку.

А па тэхналогіі вынаходніцтва асабліва! Паколькі ніколі не быў прадстаўлены і аплачаны патэнт на кола, Джон Кеог склаў заяву на яго, і чыноўнікі з аўстралійскага патэнтнага бюро ап-тэнталі гэтае дасягненне.

Наступная прэмія — па астрофізікарэлігіі. Джон і Рохсела ван Іміз з Мічыген даказалі, што пекла размяшчаеца ў чорных дзірках. Паводле навукоўцаў, фізічныя параметры гэтых дзіўных касмічных утварэнняў выпаўняюць усе ўмовы для таго, каб там было пекла. У апошні час фізікі прылаўчыліся да стварэння чорных дзірак у міні-акселератах, дык можна будзе ўсё навукова праверыць!

Мірную антынобелеўскую прэмію атрымаў Вілюмас Малінаўскас з Грутаса ў Літве, стваральнік 30-гектарнага „разрыўковага” парку „Stalin World”. Нагдвае ён канцлагер застаўлены фігурамі розных важных камуністаў; найбольш там Ленінаў ды Сталінаў. Можаце там пачаставацца халодным баршчом з касцялка, паслухаваць масавых песьні усяго за два долары. Я, знаёмы пана Рынажэўскага з Гайнайкі, не меў бы нічога супраць, каб і нашаму пану Войцеху даць якую прэмію, хай і не гарвардскую, а наскую, за ягоны малы парк наступраць Беларускага музея. Вядома, мірную, ды не грошовую!

Вандал Арлянскі

„Даўціпы” Андрэя Гаўрылюка

— Янка, чаму ты сёння нічога не робіш? — пытае брыгадзір рабочага на будоўлі.

— Пасля ўчарашняга трасуцца мне руки...

— Дык перасейвай пясок.

* * *

— Янка, як ты вярнуўся дадому пасля ўчарашняй папойкі?

— Як гром.

— Так хуценька?

— Не. Зігзагам.

* * *

Маруся заходзіць у магазін з аўтамабілямі.

— Чым магу вам служыць? — пытае прадавец.

— Дзякую, я не хачу нічога купляць. Хачу толькі пахадзіць паміж самаходаў, якія не трубяць на мяне, не наядзджают і не атручваюць дымам.

* * *

— Андрэй, як табе пашанцавала з тою бландзінай, якую ты прыманіў на пляжы?

— Гэта была вельмі аэрадынамічная дзяўчына.

— Чаму?

— Не аказала нікага супрацілення.

* * *

Сустракаюцца два кіты:

— Тыдзень назад з'ёў я рускага і да-гэтуль плаваю зігзагам.

— Гэта глупства, — адказвае яму другі. — Я тыдзень назад з'ёў бландзінку і дагэтуль нічога не еў.

— Чаму?

— Бо не магу апусціцца ў ваду.

* * *

Паліцыянт спыняе вадзіцельніцу бландзінку:

— Прашу вадзіцельскія права.

— А што гэта такое?

— Гэта кардонка са здымкам уласніка, якія дазваляе вадзіць самаход.

— Ага, калі ласка.

— Прашу яшчэ пашпарт аўтамабіля.

— Э..?

— Гэта такая ружовая кардонка, якія інфармуе пра тое, што вы — уласнік аўтамабіля.

— Ага, калі ласка.

Паліцыянт знімае штаны.

— Што? — пытае бландзінка. — Зноў алкамат?

* * *

Поўня. Двух п'яных стаіць перад рэстаранам на прыгнёных нагах і спрачачаюцца пра колер месяца. Адзін гаворыць, што ён чырвоны, а другі, што жоўты. Падходзіць трэці п'яніца.

— Эй, сябра! — звяртаюцца да яго.

— Глянь угару і скажы, які колер мае гэты месяц.

— А каторы? Гэты з левага, ці з права-вага боку?